scan

4
2013

Z OBSAHU ČÍSLA

Fakultní nemocnice v roce 2013 a výhledy do budoucnosti

Lékařská fakulta v roce 2013

Transplantační centrum

Ústav farmakologie

XIX. královéhradecké ošetřovatelské dny

Kapitoly z historie medicíny (4)

Západ USA očima amatérského cestovatele

Galerie Na Hradě: Ohlédnutí za Bořivojem Borovským

Země lidí objektivem Jana Smita: Palermská Cattedrale

ČASOPIS FAKULTNÍ NEMOCNICE A LÉKAŘSKÉ FAKULTY UK V HRADCI KRÁLOVÉ

Milí čtenáři,

po osmi letech ve funkci šéfredaktora SCANu se chci s vámi rozloučit. Nabyl jsem totiž přesvědčení, že je vhodné, aby za mne přišel někdo mladší, s novými nápady, a proto jsem požádal vedení FN i LF o uvolnění z funkce.

Za těch osm let vyšlo 32 čísel časopisu s více než 750 příspěvky. Chci zde poděkovat všem jejich autorům ale i dalším spolupracovníkům a členům redakční rady. Zejména však děkuji stálým přispěvatelům – prof. Ladislavu Chrobákovi za články o historii medicíny a zvláště medicíny a medicínského školství v Hradci Králové, panu Janu Smitovi za články i krásné fotografie o českých špitálech a o zemi lidí, bc. Ivetě Juranové za recenze výstav Na Hradě i na fakultě, doc. Karlu Bartákovi za perličky ze Senátu, RNDr. Miroslavu Vostatkovi za seriál Historie medicíny ve filatelii a panu Zdeňku Doubkovi za seriál o historii zdravotnictví v našem městě. Paním Ireně Šulcové a Blaženě Šepsové děkuji za fotografie. Velký dík patří i paní Aleně Hejnové, která mi po celou dobu byla neocenitelnou sekretářkou. V neposlední řadě děkuji též panu Miroslavu Všetečkovi, který jako nakladatel a grafik dával SCANu výtvarnou tvář. Samozřejmě, děkuji i vedením fakultní nemocnice a lékařské fakulty za morální i finanční podporu časopisu.

Od ročníku 24 (2014) bude SCAN v péči nových redaktorů – doc. MUDr. Vladimíra Maisnara, Ph.D., ze IV. interní hematologické kliniky FN (maisnar@fnhk.cz) a bc. Ivety Juranové z Ústavu lékařské biofyziky LF (juranova@lfhk.cuni.cz). Přeji jim radost z práce s časopisem a mnoho spokojených čtenářů.

Ivo Šteiner

◂ *Obr. na titulní straně – Pavel Žáček: Bonne Voyage*

Časopis SCAN založil a v letech 1991–2005 byl jeho vedoucím redaktorem PhDr. Vladimír Panoušek.
Šéfredaktor: Prof. MUDr. Ivo Šteiner, CSc. Sekretářka redakce Alena Hejnová. Adresa redakce steiner@lfhk.cuni.cz
Redakční rada: Ing. Veronika Bartošová , PhDr. Josef Bavor, prof. MUDr. RNDr. Miroslav Červinka, CSc., Mgr. Martin Formánek, doc. MUDr. Leoš Heger, CSc., prof. MUDr. Roman Chlíbek, Ph.D., prof. MUDr. Ladislav Chrobák, CSc., Bc. Iveta Juranová, Ing. Eva Kvapilová, prof. MUDr. Vladimír Palička, CSc., dr.h.c., prof. MUDr. Roman Prymula, CSc., Ph.D., PhDr. Jiří Štěpán, Mgr. Dana Vaňková, Miroslav Všetečka, doc. MUDr. Pavel Žáček, Ph.D.
Vydává Fakultní nemocnice v Hradci Králové jako čtvrtletník v Nakladatelství ATD Dvůr Králové n. Labem (atd.hk@seznam.cz, tel. 774 167 245)
Ročník XXIII (2013), č. 4 • Vyrobily Tiskárny B.N.B., s.r.o.,Velké Poříčí • MK ČR E 11425 • ISSN 1211–295X
(Časopis Scan je zveřejněn též na webových stránkách FN a LF na adrese http://fnhk.cz v kapitole O fakultní nemocnici a http://lfhk.cuni.cz v kapitole Informační služby – Časopisy)

Fakultní nemocnice Hradec Králové v roce 2013 a výhledy do budoucnosti

České zdravotnictví prošlo nelehkými změnami, kdy změna zdrojového rámce financování vedla k nevyváženosti celého systému. Na tuto situaci reagovala připravovaná úhradová vyhláška na rok 2013, která se snažila přerozdělit omezený objem prostředků, a bohužel její autoři ne zcela správně predikovali praktické dopady. Výsledkem celého počínání byl významný propad ve financování zejména nemocničního sektoru, fakultní nemocnice nevyjímaje. Managementy nemocnic byly postaveny před nelehký úkol redukovat významně péči, snížit mzdy, zlevnit vstupy, či spíše kombinovat tyto efekty. Rok 2013 byl tedy významně restriktivní, a po hojném roce 2012, který byl prorůstový, přinesl řadu omezení v provozních výdajích i investičních záměrech. Fakultní nenemocnice Hradec Králové představila model řízené péče se snahou stabilizovat rozpočet. Už první simulace však ukázaly, že toto s největší pravděpodobností nebude možné, a i přes úplné zapojení rezervního fondu nemocnice skončí ve ztrátě. Postupnými kroky se podařilo celkovou ztrátu minimalizovat, snížení mezd u lékařů a sester však jistě bylo opatřením ne zcela populárním. Přes tuto složitou situaci se podařilo realizovat řadu opatření tak, jak byla plánována. Ne zcela však byl naplněn úkol racionálního omezení poskytované péče. Ukázalo se, že v takto složitém a provázaném systému nelze poskytované služby omezit lineárně. Prosté omezení totiž vede ke změně spektra pacientů, obzvláště narůstá case mix, což znamená, že nemocnice pečuje o výrazně závažnější případy, a přestože opticky vykazuje nižší počet ošetřených, celkové náklady dramaticky neklesají. Přes všechny výše uvedené negativní dopady se však podařilo ekonomickou situaci stabilizovat a na konci roku očekáváme výsledek blížící se nule. Bohužel však přijdeme o rezervní fond. Po značně turbulentním roce je však tento celkový výsledek jistě dobrou zprávou.

V uplynulých dnech jsme konečně po dlouhých peripetiích obdrželi návrh úhradové vyhlášky na rok 2014. Je známým pravidlem, že sudé roky jsou v českém zdravotnictví prorůstové, liché naopak restriktivní. V tomto slova smyslu můžeme tedy očekávat rok pozitivnější než byl ten minulý. První analýzy však ukazují, že tento optimismus není možno dramaticky přeceňovat a celkový výsledek hospodaření v roce 2014 bude při zapojení obdobných opatření jako v roce minulém pouze vyrovnaným. Na druhé straně je třeba říci, že v tomto roce nebude docházet ke snižování mezd a celková situace by se mohla stabilizovat. Problematická se však jeví investiční politika. Rok 2014 je posledním, kdy jsou investiční požadavky kryty beze zbytku odpisy. V roce příštím a dalších se již tyto nůžky výrazně otvírají a budeme čelit nutnosti velmi zvažovat priority v oblasti investic. Celé české zdravotnictví má v této oblasti výrazný historický dluh a zatím není zcela jasné, jak bude investiční politika po volbách vypadat. V oblasti investiční plánujeme dva velké projekty. Jedním z nich je pavilon infekčních nemocí a druhým pavilon chirurgických oborů. V tuto chvíli však tyto stavby stále nejsou kryty zdroji. V oblasti léčebně preventivní péče je však třeba říci, že tato bude nadále poskytována na špičkové úrovni a případný pokles objemu péče o 3 % se na celkové situaci ve zdravotnictví prakticky neprojeví. V roce 2014 předpokládáme také otevření kliniky čínské medicíny, která by však měla být nákladově neutrální a veškeré prostředky by měla generovat prostřednictvím samoplátců. Její lokalizace by měla být v objektu bývalé neurologie v areálu Staré nemocnice. Zbývající větší část budovy chceme využít buď jako prostor pro přestěhování klinik z hlavního areálu pokud zde bude probíhat rekonstrukce, nebo je možno realizovat projekt hospice, případně dalších forem zařízení lůžek následné péče.

Fakultní nemocnice Hradec Králové by nemohla existovat bez řady partnerských organizací. Náš dík patří zejména kraji a městu, s nimiž hledáme společné projekty a nadále působíme jako nemocnice nejen fakultní, ale i městská a regionální. Ve spolupráci s vysokými školami, zejména s lékařskou fakultou, farmaceutickou fakultou a fakultou vojenského zdravotnictví rozvíjíme řadu výzkumných aktivit a zejména se podílíme na výukovém procesu, čímž nepochybně naplňujeme obsah přívlastku fakultní.

Chtěl bych poděkovat všem výše uvedeným partnerům, ale i řadě dalších organizací a subjektů, které naši nemocnici podporují a bez nichž by další existence byla obtížně

představitelná. Chtěl bych rovněž poděkovat všem našim zaměstnancům za jejich odvedenou práci a nasazení. Přes velmi obtížnou dobu se domnívám, že v nemocnici nadále panuje zdravé tvůrčí prostředí a i nálady jsou vesměs pozitivní. Zcela na závěr musím logicky poděkovat i našim pacientům, protože ti jsou jediným reálným důvodem existence nemocnice a věřím, že naprostá většina z nich od nás odchází s poskytovanou péčí spokojena.

Prof. MUDr. Roman Prymula, Ph.D., CSc.
ředitel Fakultní nemocnice Hradec Králové

Lékařská fakulta v roce 2013

Možnost informovat čtenáře SCANu o aktivitách lékařské fakulty v právě končícím roce 2013 je pro mě vítanou příležitostí nejen k ohlédnutí se zpět, ale také k zamyšlení se nad tím, co nás čeká v roce 2014. Lze konstatovat, že rok 2013 byl pro fakultu rokem úspěšným. Toto strohé konstatování ale nevystihuje celou situaci, a proto se pokusím o trochu podrobnější hodnocení a připomenutí dosažených úspěchů.

V právě končícím roce si velké úsilí a hodně času vyžádaly všechny aktivity související s výstavbou Kampusu Univerzity Karlovy v Hradci Králové – konkrétně jeho první etapy, budovy MEPHARED. Generální dodavatel stavby, konsorcium Metrostav a firma Chládek a Tintěra, průběžně plní všechny plánované kontrolní ukazatele a stavba probíhá podle schváleného harmonogramu. V červnu 2013 byla dokončena hrubá stavba budovy, v současné době probíhají práce na instalaci vnitřních rozvodů a další práce na interiéru budovy. Je předpoklad, že stavba bude předána v květnu 2014. Potom bude následovat období stěhování a zkušebního chodu budovy. Vše musí být ukončeno tak, že koncem září 2014 proběhne slavnostní zahájení provozu.

Již v současné době se fakulta intenzivně připravuje na změny, které otevření nové budovy přinese. Bude to hodně náročné zejména pro pracoviště, která se budou stěhovat. Náročná bude i koordinace výuky a přesuny učitelů i studentů mezi kampusem a budovou teoretických ústavů. Musíme zajistit také finanční krytí pro náklady spojené s provozem budovy. Všechna tato negativa by ale měla být vyvážena novými prostorami a tím, že dojde k dalšímu propojení (nejen prostorovému) fakulty a fakultní nemocnice.

Kampus je sice největší akce financovaná z prostředků Evropské unie, ale zdaleka to není projekt jediný. V současné době řešíme dalších celkem 11 evropských projektů. Většina jich je směrována do aktivit, které mají podpořit spolupráci fakulty s praxí a inovaci výuky. Ročně tímto způsobem získáváme prostředky ve výši přes 20 milionů Kč. Bohužel, značná část prostředků je v projektech EU využívána na zajištění komplikované administrativy. Fakulta přijala 11 nových pracovníků, kteří jsou financování z těchto projektů a zabývají se jejich administrací. Zbývá jen doufat, že projekty splní proklamované cíle.

V roce 2013 již naplno probíhalo řešení největšího výzkumného projektu tzv. PRVOUK. V tomto projektu se ve 13 pracovních skupinách řeší celé spektrum problémů spojených se stárnutím populace a s civilizačními chorobami. Na řešení se podílí 150 zaměstnanců fakulty. Konkrétním výstupem řešení je 690 prací s impakt faktorem dedikovaných tomuto výzkumnému projektu, které byly publikovány v letech 2012 a 2013.

V oblasti standardních vědeckých grantů fakulta řešila 43 projektů s celkovým přínosem 35 milionů Kč, z toho 13 projektů v IGA MZ, 9 v GAUK, 4 v GAČR a zbývající v dalších grantových agenturách.

Společně s fakultní nemocnicí pokračuje fakulta v realizaci jednotného systému průběžného motivačního hodnocení publikační aktivity. Tento systém byl zaveden a vyzkoušen již při řešení výzkumného záměru fakulty a nyní je plně funkční.

Výuka na fakultě probíhá ve všech akreditovaných studijních programech v souladu s dlouhodobým záměrem fakulty; v této oblasti nedošlo k žádným zásadním změnám. Ale i udržení současné vysoké kvality výuky považuji za velmi dobrý výsledek. Za velký úspěch považuji i to, že se podařilo zvládnout všechna úskalí přijímacího řízení a do prvních ročníků jsme zapsali 205 studentů magisterských, 30 bakalářských a 40 doktorských programů. Do magisterských programů v angličtině bylo zapsáno 89 studentů. Fakulta tak plní strategický cíl udržování stabilního počtu studentů.

Vedení fakulty, po schválení Akademickým senátem, realizuje změnu koncepce ve výuce bakalářských studijních programů. Soustředíme se na výuku ošetřovatelství, obor všeobecná zdravotní sestra. V roce 2013 jsme učinili

nezbytné administrativní kroky k prodloužení akreditace tohoto studia.

Velkého úspěchu dosáhla fakulta při reakreditaci oborů doktorského studia (Ph.D.). Zpracovali jsme podklady všech 20 oborových rad a po jejich důkladném posouzení udělila Akreditační komise vlády ČR všem našim oborům akreditaci na nejdelší možnou dobu, tedy až do roku 2021. Tento úspěch je v rámci všech lékařských fakult zcela ojedinělý. Svědčí to o dlouhodobé koncepční péči, kterou této oblasti věnujeme.

V roce 2013 probíhalo také řešení projektu IT Medik, tedy podpora tvorby elektronických výukových materiálů. Celkem bylo vytvořeno mnoho stovek elektronických studijních opor, které slouží podpoře 1 500 hodin výuky. Bylo vytvořeno také 150 e-learningových kurzů, které podpoří či nahradí 547 hodin výuky. Na tomto programu se podílela prakticky všechna pracoviště a přes 160 zaměstnanců fakulty.

Pokud jde o profesní a kariérní růst, na fakultě proběhlo 29 obhajob doktorských disertačních prací (Ph.D.), 4 habilitační řízení a 3 profesorská řízení. To je v souladu s dlouhodobým cílem fakulty a hodnotím to jako velmi příznivou skutečnost.

V roce 2013 již naplno běžel nový systém organizačního zabezpečení specializačního vzdělávání lékařů. S radostí mohu konstatovat, že na fakultě systém dobře funguje a po stránce administrativní nejsou problémy. Do specializačního vzdělávání se na naší fakultě hlásí prakticky všichni naši absolventi všeobecného lékařství. Je to jistě zásluha i doc. MUDr. Oldřich Pozlera, CSc. – proděkana pro oblast specializačního vzdělávání. Jeho odchod pociťuji jako velkou ztrátu, kterou bude velmi obtížné plnohodnotně nahradit.

Vedení věnuje velkou pozornost i propagaci a zviditelnění fakulty na veřejnosti. Na prvním místě v této oblasti je cílená komunikace s našimi bývalými absolventy – s těmi čerstvými i s těmi, kteří absolvovali před desítkami let. Pokračujeme ve vydávání bulletinu Absolvent, který je prostředkem pro informování našich bývalých studentů o současném dění na fakultě.

Směrem k širší veřejnosti věnujeme nově větší úsilí propagaci fakulty na úrovni města a regionu, na celostátní úrovni (viz projekt České televize o Vědě a vědcích a články ve Forum UK) i na úrovni Evropské unie (články v Pan European Networks a Public Service EU).

Fakulta úspěšně rozvíjí také zahraniční styky; za tradičně nejúspěšnější aktivitu lze považovat dlouhodobé stáže našich studentů na Mayo Clinic v USA. Tato spolupráce trvá nepřetržitě již 22 roků a je v rámci celé České republiky ojedinělá. Rozvíjí se také výměna v rámci programu Erasmus a stáže studentů organizované IFMSA. Celkem se v roce 2013 uskutečnilo 87 výjezdů studentů.

Rok 2013 byl velmi důležitý i v oblasti informačních technologií. V první polovině roku byla dokončena implementace principiálně nových webových stránek fakulty. Je to zcela nový editační systém, nové uspořádání stránek i nová grafická úprava. Tato zásadní změna proběhla velmi dobře a v současné době se využívají podněty a zkušenosti všech uživatelů ke zlepšení funkčnosti. V rámci zvýšení efektivity je postupně realizován systém centralizace nákupu, servisu a údržby všech počítačových zařízení. Podařilo se realizovat několik důležitých akcí spojených s rekonstrukcí a modernizací pracovišť.

Příjmy ze státního rozpočtu byly v roce 2013 ve srovnání s rokem 2012 o několik procent vyšší, neboť došlo k navýšení státního příspěvku na vzdělávací činnost o 7 %. Prakticky stejné byly příjmy na vědeckou činnost, o něco vyšší byly příjmy za výuku zahraničních studentů. Fakulta tedy hospodařila s prakticky stejným rozpočtem jako v roce minulém. Průběžně dosahujeme vyrovnaných hospodářských výsledků a to umožnilo rozhodnout o vyplacení odměn zhruba ve výši dvou měsíčních platů.

Vedení fakulty velmi úzce spolupracuje s Akademickým senátem; vzájemné vztahy hodnotím jako velmi dobré, bez kompetenčních sporů a z obou stran vedené jediným zájmem, zajistit dobré fungování fakulty. Vazby na Asociaci studentů medicíny pokračují v tradiční dobré úrovni, ve vztahu k IFMSA došlo k pozitivnímu posunu a nově byla formulována a aktivně pracuje International Students Union (ISU). Výsledkem aktivity studentů byl také Veletrh pracovního uplatnění v medicíně a farmacii a seznamovací a sportovní soustředění IFMSA pro budoucí první ročník v areálu Stříbrný rybník. Obě akce jsou studenty hodnoceny velmi dobře a vedení fakulty je hodnotí také jako velmi potřebné a zdařilé.

Zcela nezbytná a velmi významná je pro fakultu úzká spolupráce s Fakultní nemocnicí Hradec Králové. V letošním roce jsme museli reflektovat některé nové legislativní úpravy. To však nic nezměnilo na tradičně velmi dobré úrovni vzájemné spolupráce.

Některé aktivity, které nás v roce 2013 stály mnoho času a úsilí, nakonec nebyly dokončeny. Mám na mysli zejména legislativní změny, tj. nový Vysokoškolský zákon a Zákon o univerzitních nemocnicích. Možná je ale toto zdržení k něčemu dobré, třeba se v dalším kole podaří připravit normy, které budou pro fakultu vytvářet lepší legislativní základ, než tomu bylo v uvedených návrzích.

V roce 2014 nás kromě dostavby a dokončení Univerzitního Kampusu čeká i rozsáhlá investiční akce v budově teoretických ústavů. V souvislosti s přechodem Ústavu soudního lékařství do areálu fakultní nemocnice budou uvolněné prostory využity k vybudování nového zázemí pro výuku i vědeckou práci. Tento projekt MOTUL je financován z prostředků EU. Dalším důležitým momentem v životě fakulty pak jistě budou volby děkana, které se uskuteční v květnu 2014.

Závěrem chci poděkovat všem učitelům, vědeckým pracovníkům i všem dalším zaměstnancům, našim studentům a přátelům fakulty za veškerou práci a podporu v roce 2013 a popřát všem úspěšný rok 2014.

Prof. MUDr. RNDr. Miroslav Červinka, CSc.
děkan Lékařské fakulty UK v Hradci Králové

TRANSPLANTAČNÍ CENTRUM

Od transplantace první ledviny v Hradci Králové oplynulo 52 let a historická data se najednou zdají být velice skromná. Odcházejí s těmi pamětníky, kteří se podíleli na prvních transplantacích ledvin, na rozvoji v odběrové taktice orgánů i na ustanovení transplantačního centra ve FN. I novější milníky, které se nezdály být významnými a teprve nyní je oceňujeme, nejsou dokumentovány. Zdá se, že pro denodenní práci se málo věnujeme studiu a záznamu dějin.

V historii transplantologie ve FN HK lze nalézt 5 etap rozvoje: provedení první transplantace ledviny, ustanovení transplantačního centra rozhodnutím MZ ČSR, založení servisní organizace MZ ČR Český transplant, akreditace centra FN HK výběrovým řízením MZ ČR v roce 1999 a nakonec ustanovení Mezioborového transplantačního centra FN v Hradci Králové. Každá z těchto událostí začínala novou etapu, která se prolínala s vědeckým a společenským životem. Běh těchto událostí se pokusím zachytit. Z hlediska mé osoby mohu říci, že první transplantaci ledviny jsem vnímal, ale nechápal. V roce 1972 jsem poprvé jako medik při transplantaci asistoval, ale ani tehdy jsem ji nechápal jako něco zvláštního. To, co již ale dobře pamatuji, je změna způsobu odebírání orgánů či odebírání orgánů od dárců s bijícím srdcem. Je tedy možno říci, že jsem pamětníkem, což však ale neznamená, že si vše pamatuji přesně, nebo se mi podařilo doložit.

Jak již bylo řečeno, historie vzniku současného uspořádání transplantologie byla začata 29. listopadu 1961 první transplantací ledviny v Hradci Králové, ale také v celém Československu. Tato historicky mimořádná událost byla popsána v časopisu Scan 2/2009. Tehdejší podmínky byly s dnešními zcela nesrovnatelné. Skupina tehdy mladíků pod vedením přednosty interní kliniky profesora Řehoře (obr.1 – zleva prof. Stefan, prof. Erben, prof. Řehoř, prof. Groh, prof. Šváb, prof. Navrátil st.) se na základě zkušeností z experimentů, literárních odkazů a osobních kontaktů s prof.

Obr. 1

Küssem, přednostou Urologické kliniky v Paříži a prvním, kdo v Evropě provedl transplantaci ledviny, rozhodla provést transplantaci jako život zachraňující výkon. Tato událost významně akcelerovala aktivitu na tomto poli a uspíšila rozvoj transplantací v ČSR. Druhá transplantace ledviny se uskutečnila v IKEM Praha 21. března 1966. Počet transplantací postupně v celém světě narůstal, problémem byla nedostatečná imunosuprese a ne vždy kvalitní orgány od dárců, kterým dle legislativy byly orgány odebírány až po zástavě srdce. Vývoj však šel dál. V šedesátých letech byly postupně ve světě provedeny i transplantace dalších orgánů – jater 1963, plic 1963, pankreatu 1966 a srdce 1967. Chirurgická problematika byla zvládnuta a metody stabilizovány. Vznikal nový obor transplantologie. Z diskuze o oboru je zajímavý dopis prof. Rapaporta z New Yorku, čelného představitele tehdejší transplantologie z 21. srpna 1969, v němž v odpovědi na dopis prof. Klena říká: „Musíte založit na vaší fakultě centrum, sehnat lidi různých profesí, kteří se zabývají problematikou….“ . To byla zpráva, která se možná naplnila až vznikem mezioborového centra. V té době se do transplantačního týmu plně zařadila problematika perfuze orgánů a jejich uskladňování. FN měla to štěstí, že v čele tkáňové banky stál prof. Rudolf Klen, který zde v roce 1952 založil první tkáňovou banku v Evropě. Jeho kontakty hrály významnou roli při rozvoji zaváděné perfuzní techniky (obr. 2).

V druhé polovině 70. let došlo k významným medicínským změnám. V roce 1975 byla v Londýně na konferenci Medical Royal Colleges definována smrt jedince jako klinický projev nezvratného poškození funkce mozku. Tyto závěry byly celosvětově přijaty a aplikovány po jejich publikaci v Lancetu v roce 1976. Otevřela se nová éra odběrů orgánů od dárců s bijícím srdcem, ale prokázanou smrtí mozku. Druhým, pro transplantologii významným přínosem, byl objev kalcineurinového inhibitoru Cyclosporinu A. S tímto produktem experimentoval Jean-Francpois Borel od roku 1970 a v roce 1976 publikoval první farmakologickou studii, ve které ukázal, že produkt je 300x účinnějším imunosupresivem než cokoliv dříve používaného. Tyto dvě inovace posunuly výsledky v transplantologii skokově dopředu.

V ČSR na rozvoj transplantologie reagovalo ministerstvo zdravotnictví přijetím vyhlášky, ve které ustanovilo k 1. listopadu 1978 transplantační centra na území republiky, a to IKEM Praha, Hradec Králové, Brno a Olomouc. Důležitější však bylo, že ve stejné vyhlášce byla připuštěna definice smrti jedince jako smrt mozku. V té době se asi v 50 % zemí, které legalizovaly tuto definici, prováděl průkaz smrti klinickým vyšetřením. Druhá polovina zemí vyžadovala mozkovou angiografii. ČSR patřilo k zemím, které vyžadovaly angiografii, a to dokonce dvakrát po sobě. I přes tuto opatrnost jsme byli první východní zemí, kde tento typ odběru byl povolen a v naší nemocnici ihned aplikován.

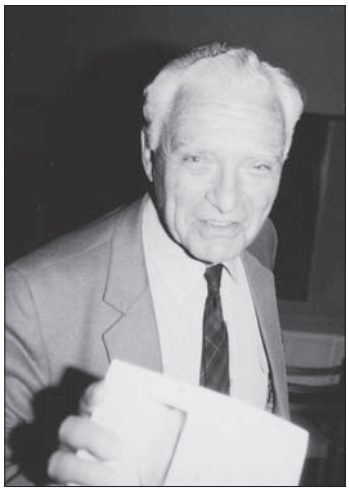

Obr. 2

Počet transplantací rostl, ale projevila se absence multidisciplinárního přístupu. Koordinace transplantací a odběrů potřebovala jednoznačně prioritu v přístupu k vyšetření a k operačním sálům. V roce 1982 vznikla ve Francii pozice transplantkoordinátora, profesionála, který se vyzná v logistice odběru a má významné rozhodovací slovo. Již za rok po ustavení této funkce byl zazna-

menán 100% nárůst počtu transplantací v centrech, kde koordinátor pracoval. Tento post v ČR chyběl, nebylo dostatečné přesvědčovací síly. V roce 1988 byla založena při MZ Transplantační komise, složená z přednostů jednotlivých center. Jejím předsedou byl prof. Jan Černý z Kardiochirurgie v Brně. Tentýž rok jsem byl 1. listopadu jmenován vedoucím Transplantačního centra FN v Hradci Králové a převzal jsem tento post po mém otci. Špatná spolupráce, nedostatek financí a nedostatečné komunikační možnosti však v té době nepřinesly významné zlepšení výsledků. Počet transplantací rostl pomalu. Prof. Černý, který vedl tuto komisi až do roku 1993 nepřesvědčil MZ o nutnosti integrace transplantačních center a jejich zastřešení. I vlivem politických změn, komunikace s Evropou a velkým vlivem IKEM Praha se v roce 1993 rozhodlo MZ založit místo Transplantační komise profesionální servisní organizaci Český transplant. Tato organizace přímo řízená ministerstvem byla ustanovena v roce 1994; do vínku dostala finance na podporu odběrového programu a na zaplacení koordinátora transplantací a odběrů v každém centru a každé centrum dostalo k dispozici automobil škoda Felica kombi a mobilní telefon Nokia o váze jednoho kilogramu. Tyto organizační momenty vedly ke skokovému nárůstu transplantací v celé ČR a to nejen díky technice, ale i chuti pracovat (viz graf). Byla to doba nesmírného optimismu, podpořená

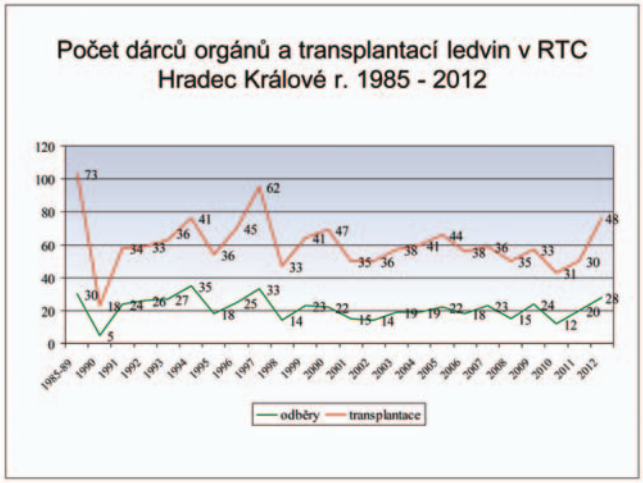

i faktem, že se od roku 1994 začala platit účast na transplantaci těm, kteří museli na tuto práci přijet do nemocnice. Systém placených příslužeb následoval až později. V počtu transplantací se tyto organizační kroky projevily dosažením nejvyššího počtu transplantací v ČR i v našem centru, a to v roce 1997. Bohužel, činnost Českého transplantu byla nařízením MZ zrušena ke konci roku 1997. Bouřlivý rozvoj transplantací si vynutil vypsání výběrových řízení na transplantační centra a na certifikaci transplantací jednotlivých orgánů. Výběrová řízení se uskutečnila v červnu 1999. ČR byla rozdělena do šesti regionů a ustanoveno 7 transplantačních center pro transplantaci ledvin, dvě pro transplantaci srdce a jater a jedno pro transplantaci pankreatu. Výběrovými řízeními se financování a řízení transplantačních center přesunulo zpět do fakultních nemocnic, které zodpovídaly za legislativu. O odbornou problematiku se začala starat Česká transplantační společnost, založená v roce 1999.

Pro práci transplantačního centra následovaly za sebou tři důležité kroky, které problematiku vyřešily po stránce legislativní, organizační i odborné. Prvním krokem byl transplantační zákon z roku 2002. Druhým bylo založení Koordinačního střediska transplantací (KST) v roce 2003, s úkolem zajištění a zprostředkování transplantací. Tento orgán také jedná za Českou republiku na poli EU, podílí se na sjednocování legislativy a má právo připravovat mezinárodní smlouvy o spolupráci. Třetím krokem, který se týká již přímo naší nemocnice, bylo založení mezioborového Transplantačního centra FN HK, čímž byla legislativně ošetřena mezioborová spolupráce.

Mezioborové Transplantační centrum je horizontálním útvarem, který organizuje a provádí odběry orgánů a tkání určených k transplantacím, provádí transplantace ledvin a pečuje o čekatele na transplantaci a o pacienty po transplantaci. Základem veškerého dění je koordinační centrum na Urologické klinice. Transplantačním koordinátorem je již od roku 1994 paní Malgorzata Grofová. Zde se setkávají nitky ze spolupracujících klinik a oddělení. Hlavními spolupracovníky jsou intenzivisté, nefrologové a tkáňová banka. Intenzivisté nabízejí vhodné dárce k odběrům, nefrologové se starají o přípravu pacientů k transplantacím a pečují o transplantované, tkáňová banka má na starosti perfuzi a uskladnění orgánů a tkání před transplantací nebo distribucí. Transplantační centrum při Urologické klinice pak provádí odběry orgánů a tkání k transplantaci, provádí transplantace ledvin a další nezbytné operace související s přípravou pacienta k transplantaci a řešením případných pooperačních komplikací. Jeho významným úkolem je posuzování a příprava pacientů k zařazení do registru transplantací z hlediska chirurgického. K těmto čtyřem pracovištím, která tvoří základ mezioborového centra se přiřazují prakticky všechna pracoviště FN HK a naplňují tak multidisciplinární charakter transplantologie.

Nezbývá mi, než se v krátkosti zmínit o tom, co se nám podařilo, co je naším dlouhodobým programem a co děláme v oblasti transplantační vědy. Na platformě mezioborového centra došlo k rozložení bezprostřední potransplantační péče, která se od roku 2008 převážně odehrává na JIP B III. interní kliniky. Kvalita JIP péče otevřela zcela nové možnosti, umožnila více klidu chirurgům k jejich práci a podstatně zkrátila dobu hospitalizace. Díky vnitřním grantům se podařilo propracovat techniku průkazu smrti mozku pomocí izotopových metod i propracování a zavedení do praxe metody rychlé histologické diagnostiky. Propracovali jsme techniku pulsní perfuze orgánů a techniku odběru orgánů k transplantaci od dárců s nebijícím srdcem. Díky zahraničnímu školení Dr. Pacovského jsme dnes schopni provádět laparoskopické odběry ledvin k transplantaci od živých dárců. V oblasti vědy se od roku 1994 centrum věnuje transplantacím u pacientů s patologií dolních močových cest pro celou ČR. Soubor těchto pacientů i originalita jejich řešení byla oceněna na evropském fóru. Druhým chirurgickým programem je řešení lymfokél po transplantaci. Třetím, významným pro budoucnost, je anesteziologicko-chirurgický program odběrů orgánů od dárců s nebijícím srdcem. Současným výzkumným záměrem číslo jedna, který je současně i grantem, jsou transplantace od živého dárce u AB0 – inkompatibilní dvojice. Právě tento grant ukazuje na význam mezioborového centra. Jeho účastníky jsou chirurgové, anesteziologové, nefrologové, imunologové, hematologové – specialisté na eliminační metody a transfúzní lékaři. Tento tým, sdružený v jedné nemocnici v okruhu 500 metrů, není v ČR opakovatelný, což je dáno strukturou a možnostmi naší fakultní nemocnice.

MUDr. Pavel Navrátil, CSc.
vedoucí Transplantačního centra
FN Hradec Králové

ÚSTAV FARMAKOLOGIE

HISTORIE

Farmakologický ústav byl zřízen současně se vznikem lékařské fakulty v roce 1945. Ústav byl tehdy umístěn ve 2. poschodí budovy teoretických ústavů. Jeho vedením byl pověřen prof. MUDr. Zdeněk Köcher. Při přeměně fakulty na Vojenskou lékařskou akademii v roce 1951 však musel prof. Köcher z kádrových důvodů odejít (stal se vedoucím farmakologického ústavu plzeňské lékařské fakulty). Katedra byla přemístěna do přízemí budovy, kde zpočátku sídlila společně s fakultní knihovnou. Přednášky z farmakologie byly několik měsíců zajišťovány docentkou MUDr. Helenou Raškovou (později profesorkou a legendou naší farmakologie) z pražského farmakologického ústavu, než přešel z Prahy do Hradce MUDr. Zdeněk Votava (později profesor, významný psychofarmakolog), který byl přednostou ústavu v letech 1951–1958. V hodnosti majora byl na hradecké pracoviště v roce 1951 poslán další asistent z pražské lékařské fakulty MUDr. Vojtěch Grossmann. Mezi další učitele patřili vojenští lékaři MUDr. František Hradil a MUDr. Milan Dostál (později profesor a vedoucí katedry vojenské radiobiologie) a od roku 1955 potom zejména PhMr. Jaroslav Květina (později profesor, vedoucí katedry farmakologie a toxikologie, děkan FaF UK v Hradci Králové i ředitel ÚEBF ČSAV v Hradci Králové). Po řadě peripetií bylo dořešeno i umístění katedry, která získala trakt v přízemí budovy teoretických ústavů. Se značným úsilím se podařilo adaptovat místnosti na laboratoře, v areálu fakulty realizovat výstavbu zvěřince pro chov laboratorních zvířat, prostor pro umístění tzv. experimentální chirurgie a pro pozdější radioizotopové laboratoře a ozařovacího rentgenového centra.

Prof. MUDr. Vojtěch Grossmann

Když byla v roce 1958 Vojenská lékařská akademie zrušena a obnovena Lékařská fakulta UK v Hradci Králové jako jedna ze samostatných fakult Karlovy Univerzity, stal se přednostou katedry farmakologie tehdy doc. MUDr. Vojtěch Grossmann (habilitován 1955, profesorem farmakologie byl jmenován 1962). Zejména s jeho osobností byl v následném období zhruba patnácti let spojen dynamický rozvoj katedry jak v oblasti výzkumné, tak i personální a výukové a vznik tzv. hradecké farmakologické školy. Během 60. let se tak utvořil okolo tandemu Grossmann-Květina silný tým mladých pracovníků, z nichž mnozí následně působili ve funkcích vedoucích řady pracovišť.

Výzkumné zaměření ústavu bylo až do začátku 70. let zaměřeno zejména na studium interakcí léčiv s organismem zasaženým radiačním zářením. Znalosti o nemoci z ozáření byly zpočátku totiž pouze na úrovni popisů postiradiačních symptomů a jednalo se tedy o zcela průkopnický výzkumný záměr. Jeho význam ocenil mj. i profesor Zenon Bacq, zakladatel evropské radiobiologie, který označil tuto etapu hradeckých výzkumů jako základ pro vývoj pozdějšího samostatného podoboru – radiofarmakologii. Kromě této problematiky byla však pozornost zaměřena i na preklinické testování potenciálních léčiv – analgetik, námelových alkaloidů, nebo nukleárních diagnostik. Aktivity prof. Grossmanna však nebyly omezeny pouze na hradeckou fakultu. Podílel se i na klinických studiích (mj. ve spolupráci s prof. Šerclem poprvé systémem „double blind"), na vývoji několika léčiv – jako např. Anavenolu, Alnagonu, i na návrzích syntéz nových potenciálně účinných struktur (např. derivátů prostaglandinů). Jeho snažení se promítlo i do společenské oblasti – byl jedním z iniciátorů vzniku Farmaceutické fakulty UK v Hradci Králové, při kterém významnou roli pak sehrál zejména prof. Květina. Proto také začátkem 70. let – než nově vznikající farmaceutická fakulta získala vlastní prostory – působili na pracovišti farmakologové a další pracovníci obou fakult, což do značné míry předurčilo stále přetrvávající dobré vztahy obou farmakologických pracovišť.

V rámci procesu tzv. normalizace byl však prof. Grossmann v roce 1971 odvolán z místa přednosty katedry a následně musel i fakultu opustit (získal útočiště na ÚEM ČSAV v Olešnici v Orlických horách a později na ÚEBF v Hradci Králové) a vedení pracoviště na krátký čas v letech 1971–1972 převzal prof. Květina. V roce 1972 byla jmenována vedoucí katedry resp. ústavu farmakologie prof. MUDr. Jiřina Martínková, CSc. (habilitována v roce 1978, profesorkou farmakologie jmenována v roce 1992), která v této funkci působila do roku 2005. Kolektiv učitelů pod jejím vedením zpočátku tvořili převážně mladí farmakologové s pouze několikaletými zkušenostmi, protože většina starších odešla na jiná, většinou nově se formující, pracoviště (mj. na lékařskou fakultu v Martině či na hradeckou farmaceutickou fakultu). Zejména v 90. letech po změně režimu došlo k výraznému otevření se světu a navázání spoluprací, což se projevilo mj. přijetím prof. Martínkové do Management Committee COSTu (European Cooperation in the Field of Scientific and Technical Research) v projektech B1, B15 a B25 a jejím zapojením do sítě Epharnet (European Pharmacology Network). Na současné nezbytné transformaci akademického prostředí a vysokého školství se aktivně podílel doc. Vladimír Geršl (mj. jako předseda komise pro síť a strukturu vysokých škol Rady VŠ či jako předseda Akademického senátu Univerzity Karlovy i lékařské fakulty). Ve druhé polovině 90. let se potom začal vytvářet nový kolektiv tvořený jak zkušenými učiteli, tak současně perspektivními mladými pracovníky absolvujícími postgraduální studium, kteří natrvalo na pracovišti zakotvili. V letech 2006–2011 byl přednostou Ústavu farmakologie prof. MUDr. Vladimír Geršl, CSc (habilitován v roce 1989, profesorem humánní a veterinární farmakologie jmenován v roce 2003). V tomto období proběhla rekonstrukce celého pracoviště včetně interiéru laboratoří a výrazná modernizace přístrojového vybavení. Od roku 2012 je přednostou pracoviště doc. MUDr. Stanislav Mičuda, Ph.D.

VÝUKA

Na kvalitu výuky byl na ústavu farmakologie kladen velký důraz již od jeho zrodu. Výraznou modernizaci a změny didaktických přístupů prosazoval již prof. Grossmann. Pod jeho vedením byly zavedeny nepovinné přednášky pro 5. a 6. ročník, přínosem byly i jeho učební texty. Pro zvýšení názornosti výuky farmakologie byly už v té době mj. natáčeny výukové filmy a byl sestrojen přístroj, na němž si posluchači mohli ověřit své znalosti. Katedra mj. též zajišťovala semináře o pokrocích farmakologie a terapie pro lékaře okresních nemocnic, kurzy pro magistry farmacie ve Východočeském kraji a pracovníci se účastnili tzv. „klinických perliček". Nyní na tento trend navazují nové volitelné předměty, které jsou v současnosti otevřené pro české i zahraniční studenty tři: Klinická farmakologie, Nové trendy ve farmakologii a Moderní metody farmakologického výzkumu.

Hlavní náplní výuky je nicméně práce se studenty v rámci povinných předmětů Farmakologie I a II v letním semestru 3. ročníku a zimním semestru 4. ročníku studia. Odpovídající výuka probíhá u studentů směru Zubní lékařství během zimního a letního semestru ve 3. ročníku a proporcionálně zkrácená i u studentů bakalářských směrů Všeobecná sestra a Fyzioterapie ve 2. ročníku studia. Věrni odkazu prof. Grossmanna považujeme za povinnost nejenom vést kvalitní kontaktní výuku, ale rovněž poskytovat studentům recentní informace z oboru písemnou formou. Velkým pomocníkem v této oblasti jsou možnosti elektronických médií a Internetu. V této oblasti se začala významnou měrou angažovat již prof. Martínková a pod jejím vedením se postupně vybudoval systém průběžně aktualizovaných textů volně poskytovaných na webových stránkách našeho ústavu (http://www.lfhk.cuni.cz/farmakol/), které zejména v 90. letech výrazně nahrazovaly chybění celostátní učebnice farmakologie. Zájem o tuto formu prezentace informací dokladoval nejenom pozitivní ohlas od studentů, ale i více než 20 000 návštěv na našich webových stránkách každý rok. Pozdější zapojení zejména doc. Mičudy, ale i dalších členů ústavu do projektů Mefanet, Rozvojových programů MŠMT a IT Medi, spolu s řešením několika výukových grantů Fondu rozvoje vysokých škol umožnilo vylepšovat obsahovou i grafickou stránku prezentovaných materiálů a v současnosti jsou poskytovány v šíři pokrývající takřka celý obor na zajištěném serveru naší LF – moodle.lfhk.cuni.cz. S rozvojem elektronických médií je spojeno i další zkvalitnění výuky farmakologie, a to implementací tří okruhů podpůrných programů. První byly interaktivní prezentace zakoupené např. u společností Pharmac-a-logy nebo Pharmatutor, které umožňovaly studentům v jednotlivých tématech názornější prezentaci problematiky. S tím bezprostředně souviselo používání počítačových simulací, které studentům nabídly možnost provádět experimenty na virtuálním zvířeti nebo izolovaném preparátu (např. potkaním ileu, nebo cévním proužku) a názorně si tak ověřit mechanismy účinku vybraných léčiv nebo jejich farmakokinetiku. Třetím výrazně podpůrným médiem byly kazuistiky z klinické praxe připravené ve spolupráci s odborníky z jednotlivých klinik, zpracované formou textu s otázkami mnohočetného výběru a následnou prezentací odpovědí s komplexním vysvětlením problému formou interaktivní webové aplikace, což umožňovalo přiblížení řešení konkrétní farmakoterapeutické situace z praxe. Paralelně se vznikem elektronických opor se věnujeme i přípravě učebnic – v posledních letech vznikly: Martínková a kol: Farmakologie pro studenty zdravotnických oborů a Geršl, Štěrba: Farmakologie pro farmaceuty II – vegetativní nervový systém.

VÝZKUM

Koncepce vědecko-výzkumného směřování pracoviště v posledních desetiletích reflektovala trendy oboru. V návaznosti na zaměření prof. Martínkové se pozornost začala více soustřeďovat na oblast klinické farmakologie a zejména po „sametové revoluci" se předmětem zkoumání stalo klinické hodnocení léčiv, bioekvivalenční studie a PK/PD (farmakokinetická/farmakodynamická) analýza pro individualizaci dávkování léčiv. Současně však byl kontinuálně rozvíjen výzkum v oblasti experimentální farmakologie. Jednalo se zejména o zaměření na kardiovaskulární farmakologii a kardiotropní účinky léčiv (kterému se dlouhodobě systematicky věnoval prof. Geršl) a dále o vztah léčiv k modelovým patologiím jater a plic (v návaznosti zejména na problematiku řešenou doc. Mičudou a doc. Chládkem).

V současnosti tedy působí na ústavu tři týmy se samostatným tematickým zaměřením, které však mezi sebou těsně kooperují v oblasti metodologické a personální. Jedná se zejména o výzkum věnovaný problematice transportních proteinů v játrech a ve střevě, kardiovaskulární farmakologii, modelování PK a PD a biomarkerům.

Pracovníci ústavu v současnosti

1. Skupina kardiovaskulární farmakologie se zabývá studiem kardiovaskulární toxicity protinádorových léčiv a možnostmi farmakologické kardioprotekce. Pozornost je věnována klinicky významné kardiotoxicitě antracyklinových antineoplastik (např. doxorubicin či daunorubicin), nicméně v poslední době jsou předmětem studia i vybraná biologicky cílená léčiva (např. sunitinib či bortezomib). Výzkum je zaměřen zejména na in vivo studium chronických forem kardiovaskulární toxicity uvedených léčiv s užitím různých druhů laboratorních zvířat (králík, potkan a myš). Pro hodnocení kardiotoxických a kardioprotektivních účinků léčiv je užívána řada metodických přístupů – echokardiografie, katetrizační vyšetření levé komory, biomarkery poškození myokardu, histologické vyšetření a biochemické analýzy atd. V poslední době je též využívána řada molekulárně-biologických metod (qRT-PCR, Western blot, ELISA, 2D-PAGE), které umožňují hlubší náhled do molekulárních mechanismů. Zabýváme se též studiem mechanismů účinku klinicky dostupného kardioprotektiva dexrazoxanu.

2. Výzkum v oblasti klinické farmakologie je tradičně zaměřen na využití metod individuálního a populačního modelování farmakokinetiky a farmakodynamiky a bioindikátorů terapeutických a toxických účinků léčiv pro individualizaci farmakoterapie. Již patnáctiletou tradici má spolupráce s Klinikou nemocí kožních a pohlavních FN v oblasti klinické farmakologie metotrexátu v léčbě ložiskové psoriázy, kterou iniciovala a úspěšně rozvíjela prof. Martínková. Další oblasti výzkumu zahrnuly léčbu idiopatické juvenilní artritidy, Crohnovy choroby a využití neinvazivních metod na vyšetření bioindikátorů zánětu u onemocnění dýchacích cest. Za nejvýznamnější z několika projektů zaměřených na preklinické a klinické hodnocení léčiv lze označit vývoj platinového cytostatika LA-12 ve spolupráci s Pliva-Lachema, a. s.

3. Hodnocení úlohy vybraných enzymů a transportérů, zejména z rodiny ABC (ATP Binding Cassette) ve farmakokinetice a farmakodynamice léčiv. Pozornost je v této problematice soustředěna především na exkreční funkci jater a střeva a možné inhibiční nebo indukční interakce mezi současně podanými léčivy. V této souvislosti byla hodnocena některá léčiva ze skupiny statinů, kortikosteroidů nebo antagonistů IL-1 receptorů, ale i přírodních látek, např. resveratrolu nebo epigalokatechin galátu.

Komplexní studium v daných oblastech vyžaduje mezioborovou spolupráci uvnitř fakulty (např. s Ústavem fyziologie, Ústavem histologie a embryologie, Ústavem lékařské biochemie a vivariem), s Fakultní nemocnicí, s Farmaceutickou fakultou, Fakultou vojenského zdravotnictví, Akademií věd ČR a zahraničními pracovišti jako např. Department of Pathology, University of Sydney. Celkově se pracovníci ústavu v posledních patnácti letech podíleli na řešení 3 výzkumných záměrů, 15 grantových projektů IGA nebo GAČR a 6 EU projektů COST. To nám mimo jiné umožnilo v posledním desetiletí publikovat, nebo se podílet jako spoluautoři na vzniku 107 prací ve vědeckých časopisech s úhrnným impakt faktorem 265. Na ústavu také probíhá intenzivní výchova a zapojení doktorandů; vědecká práce umožnila na ústavu od roku 2000 obhajobu více než desítky disertačních prací. V období od roku 2005 také bylo uskutečněno pět habilitačních řízení, ve třech případech se jednalo o pracovníky ústavu.

Doc. MUDr. Stanislav Mičuda, Ph.D.
Prof. MUDr. Vladimír Geršl, CSc.

18. mezioborová Česko-Slovenská toxikologická konference TOXCON 2013

Ve dnech 19.–21. června se konala v Hradci Králové tradiční toxikologická konference – TOXCON 2013. Toxikologové z různých, oborově toxikologicky zaměřených pracovišť se na této akci setkávají každoročně a to střídavě v České republice a na Slovensku. Konferenci pořádá Česká společnost pro experimentální a klinickou farmakologii a toxikologii ČLS JEP (ČSEKFT) a Slovenská toxikologická společnost (SETOX). Letos se pořádání konference ujal prof. Kamil Kuča pod záštitou Fakultní nemocnice Hradec Králové. Spolupořadatelem konference byla rovněž Lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Hradci Králové a Fakulta vojenského zdravotnictví Univerzity obrany.

Na konferenci se přihlásilo 142 účastníků z České republiky, Slovenska, Bulharska, Ukrajiny a Iránu. Celkem bylo prezentováno 31 přednášek a 100 posterových sdělení, rozdělených tématicky do 7 sekcí.

První sekce byla věnována tématu toxicity metanolu a metanolové aféry, která byla v ČR a Polsku v roce 2012. Na ni pak navazovaly příspěvky týkající se syntetických kanabinoidů a nových možností léčby revmatické artritidy. Jedna sekce byla zaměřena na problematiku cytotoxicity a vývojové toxicity. V tradiční sekci „vojenské toxikologie“ pak byly prezentovány dílčí výsledky současného výzkumu v oblasti antidotní terapie, biologické účinnosti cholinesterázových reaktivátorů, bioscavengerů a jejich využití při otravách organofosforovými sloučeninami. Další samostatná sekce přednášek byla zaměřena na molekulární podstatu nefrotoxicity, karcinogeneze a receptorové studie v ledvinách či placentě. Závěr konference pak byl tematicky složen z příspěvků referujících o výzkumu teratogeneze a mutagenity. Velmi zajímavými byly souhrnné přednášky, ať už o ochratoxinu A, možnostech a současných trendech laboratorní analýzy, o odvětví forenzní a klinické toxikologie, příspěvek o flavonoidech obsažených v červeném víně nebo závěrečná přednáška, uzavírající celou konferenci, o vývoji nových chemických entit, jejich testování v *in vitro* a *in vivo* podmínkách až po jejich praktické uplatnění na trhu.

Martin Kuneš a Kamil Kuča
Centrum transferu biomedicinských technologií,
Fakultní nemocnice HK
Centrum pokročilých studií, FVZ, UNOB

Noví vedoucí pracovníci

Doc. MUDr. Pavel Červinka, Ph.D., přednosta I. interní kardioangiologické kliniky

Narodil jsem se v roce 1964 v Ostré, okres Litoměřice. Maturoval jsem na Gymnáziu J. K. Tyla v Litoměřicích v roce 1982. Lékařskou fakultu jsem studoval v Hradci Králové v letech 1982–1986 a poté nastoupil jako sekundární lékař na interní oddělení NsP Opočno. V letech 1990–2003 jsem pracoval na II. interní klinice v Hradci Králové jako sekundární lékař a posléze jako odborný asisstent. Mým hlavním zájmem byla vždy kardiologie a to především kardiologie intervenční. Nadstavbovou atestaci z tohoto oboru jsem složil v roce 1995. V roce 2003 jsem ukončil externí doktorské studium v oboru interní lékařství s tématem práce: „Remodelace cév po implantaci radioaktivních stentů“ a v roce 2005 jsem byl jmenován docentem pro obor vnitřní nemoci s prací: „Pokroky v intervenční kardiologii se zaměřením na restenózu po perkutánních intervenčních výkonech a možnosti jejího ovlivnění a na léčbu bifurkačních stenóz.“

Na mou vědeckou kariéru měly velký význam opakované studijní pobyty v Thoraxcentru v Rotterdamu v letech 1999 a 2000. Kromě toho, že jsem měl možnost aktivně se účastnit celé řady výzkumných projektů, jsem také poznal řadu mladých lékařů („fellows“) z různých částí světa, kteří se stali mými blízkými přáteli. Prakticky všichni jsou v současné době ve vedoucích pozicích na prestižních kardiologických pracovištích od USA po Japonsko. V roce 2003 jsem přijal nabídku vybudovat na „zelené louce“ kardiologické pracoviště v Masarykově nemocnici v Ústí nad Labem. Pracoviště získalo v roce 2006 statut specializačně vzdělávacího centra pro obor kardiologie a já jsem se stal jeho vedoucím. V roce 2007 jsem byl jmenován přednostou nově ustanovené Kardiologické kliniky v Masarykově nemocnici v Ústí nad Labem.

Jsem autorem nebo spoluautorem více než 60 prací včetně prací publikovaných v kardiologických časopisech s vysokým impakt faktorem.

V roce 2006 a 2012 jsem byl zvolen do výboru Pracovní skupiny intervenční kardiologie České kardiologické společnosti. V roce 2009 jsem byl nominován do Vědecké komise Evropské asociace perkutánních intervencí při Evropské kardiologické společnosti.

Jsem ženatý a mám 3 děti, 2 dcery a syna.

Prof. MUDr. Ladislav Hosák, Ph.D., přednosta Psychiatrické kliniky

Narodil jsem se v roce 1962 v Opavě. Vzhledem k tomu, že oba moji rodiče byli psychiatři, četl jsem doma psychiatrickou odbornou literaturu obdobně, jako jiné děti četly pohádky. Absolvoval jsem gymnázium v Moravských Budějovicích a poté Lékařskou fakultu Univerzity J. E. Purkyně (nyní Masarykova univerzita) v Brně.

Promoval jsem v roce 1986. Neuměl jsem si představit, že bych pracoval v jiném oboru, než psychiatrie; byl jsem veden osobním příkladem svých rodičů. Po promoci jsem postupně pracoval v psychiatrických léčebnách v Opavě a Jihlavě. Složil jsem obě tehdejší atestace z psychiatrie v letech 1989 a 1993.

Poté jsem měl zájem o další vzdělávání ve svém oboru a začal jsem kombinovanou formou studovat v postgraduálním doktorandském vědeckém studiu na psychiatrické klinice v Hradci Králové. Docent Hanuš mi záhy nabídl, abych z Jihlavy na hradeckou kliniku přešel, což se stalo 1. ledna 1994. Mé Ph.D. studium, úspěšně ukončené v roce 1998, se týkalo ekonomických aspektů antidepresivní léčby hospitalizovaných nemocných.

Následně se můj odborný zájem přesunul na psychiatrickou genetiku. Jako lékař jsem viděl nakolik je naše psychiatrická léčba nedokonalá a k jejímu zlepšení je právě nutno dobře poznat příčiny duševních poruch. V rámci výzkumného záměru naší nemocnice jsem po dobu sedmi let studoval genetické příčiny závislosti na metamfetaminu. Postupně mi byl udělen titul docenta (2004) a profesora (2010).

Za své další odborné úspěchy považuji například dlouholeté předsednictví Společnosti pro biologickou psychiatrii v České republice a současné členství ve výboru Světové federace společností pro biologickou psychiatrii (WFSBP), který organizuje odborná setkání biologických psychiatrů na celém světě.

Jsem rozvedený, mám dvě děti, dcera vystudovala obor klinická psychologie, syn studuje informatiku a sociální vědy. Kromě práce je mým koníčkem sport a spánek, pokud vyjde čas.

MUDr. Lenka Hobzová, vedoucí Oddělení nemocniční hygieny FN

Narodila jsem se v roce 1973 v Boskovicích, kde jsem také studovala na gymnáziu. V letech 1991–1997 jsem absolvovala lékařskou fakultu v Hradci Králové. Po promoci jsem nastoupila na bývalou VLA JEP Hradec Králové, nyní Univerzita Obrany, jako výzkumník a učitel na katedrách epidemiologie a managementu. Roky 2000–2004 jsem strávila na mateřské dovolené, při které jsem začala studovat klasickou homeopatii; čtyřleté studium jsem zakončila v roce 2006 zkouškami a diplomem, který je celosvětově platný.

V letech 2004–2008 jsem pracovala na Transfúzním oddělení FN HK a poté do března 2013 v Centru očkování

a cestovní medicíny. Od září letošního roku pracuji jako nemocniční hygienik.

Začínám postgraduální studium na Univerzitě Obrany v Hradci Králové věnované Clostridium difficile.

V dětství jsem se věnovala sportovní gymnastice a judu, později jsem pracovala jako cvičitelka mladších dětí TJ Sokol.

Jsem vdaná, s manželem máme 4 děti.

MUDr. Igor Guňka, Ph.D., zástupce přednosty Chirurgické kliniky pro LP pro cévní chirurgii

Narodil jsem se v roce 1978 v Havířově. Po studiu na tamějším gymnáziu jsem v letech 1996 –2002 absolvoval Lékařskou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci. Po promoci jsem začal pracovat na chirurgické klinice FN Ostrava. V roce 2005 jsem úspěšně složil atestaci I. stupně ze všeobecné chirurgie a v roce 2008 jsem vykonáním atestační zkoušky získal specializaci v oboru chirurgie. V roce 2010 jsem atestoval v oboru cévní chirurgie. Doktorské postgraduální studium na Lékařské fakultě Masarykovy univerzity v Brně jsem ukončil v roce 2012. V březnu 2013 jsem nastoupil na Chirurgickou kliniku FN v Hradci Králové.

Jsem ženatý, s manželkou Petrou máme syna Lukáše. Mezi mé záliby patří zejména nejrůznější sportovní aktivity.

Zuzana Ježková, vrchní sestra Oddělení lékařské genetiky

Narodila jsem se v roce 1968 v Hradci Králové. Zde také se svojí rodinou žiji.

V roce 1986 jsem odmaturovala na zdejší Střední zdravotnické škole v oboru Dětská sestra. Od téhož roku jsem zaměstnancem Fakultní nemocnice Hradec Králové. Profesi všeobecné sestry jsem začala vykonávat na Dětské klinice, kde jsem působila na různých odděleních jako sestra u lůžka. V roce 1995 jsem přestoupila na Oddělení lékařské genetiky.

V roce 1999 jsem úspěšně zakončila pomaturitní specializační studium v oboru Genetika.

V loňském roce jsem se zúčastnila manažerského kurzu od firmy MC TRITON.

Genetika je progresivní a velmi zajímavý obor, kterému se chci i nadále věnovat.

Jitka Součková, vedoucí radiologická asistentka Radiologické kliniky

Narodila jsem se v roce 1964 v Hradci Králové. Po absolvování zdejšího gymnázia jsem nastoupila v roce 1983 na Střední zdravotnickou školu, kde jsme vystudovala dvouletou nástavbu – obor Radiologický laborant. Po maturitě jsem začala pracovat na soudním lékařství v Hradci Králové, zčásti jako rentgenový laborant a zčásti jako administrativní pracovnice.

V květnu 1986 se uvolnilo místo na Radiologické klinice na oddělení chirurgie, kde pracuji dodnes.

V roce 1990 jsem získala atestaci v Institutu pro další vzdělávání v Brně. Od roku 1992 jsem začala vykonávat funkci staničního laboranta na chirurgickém pracovišti Radiologické kliniky. V roce 1996 jsem změnila zaměstnavatele a zkusila práci v Prvním privátním centru Sanus Hradec Králové. Po dvouletém působení zde jsem se vrátila zpět do fakultní nemocnice na rentgenové pracoviště na chirurgii jako staniční radiologická asistentka.

Jsem svobodná, bezdětná, mojí velkou zálibou je zahrada.

XIX. královéhradecké ošetřovatelské dny

Ve dnech 12.–13. září pořádala Česká asociace sester – Region Hradec Králové ve spolupráci s Fakultní nemocnicí Hradec Králové, Lékařskou fakultou UK v Hradci Králové, Nadací pro rozvoj v oblasti umělé výživy, metabolismu a gerontologie a Univerzitou Hradec Králové, pod záštitou MZ ČR, mezinárodní kongres – XIX. královéhradecké ošetřovatelské dny.

V rámci slavnostního zahájení kongresu proběhly oslavy 20. výročí založení bakalářského studia oboru Ošetřovatelství na Lékařské fakultě UK v Hradci Králové. Slavnostního aktu se zúčastnilo mnoho vzácných hostů, kteří se zasloužili o založení tohoto studia, nebo kteří se významně podíleli na výuce studentů. Za všechny jmenujme paní Jaroslavu Pečenkovou a pana prof. PhDr. Jiřího Mareše. V souvislosti s tímto výročím proběhlo v odpoledních hodinách téhož dne ve velmi přátelské a neformální atmosféře setkání učitelů a absolventů bakalářského studia.

Hlavním a nosným tématem letošního kongresu byl „ Komplexní přístup k pacientovi v rámci integrovaného záchranného systému a návaznost nemocniční péče“ v pojetí zcela novém a netradičním. Na programu jsme spolupracovali se Zdravotnickou záchrannou službou Královéhradeckého kraje a Hasičským záchranným sborem Královéhradeckého kraje.

Podařilo se nám tímto navázat cenné kontakty pro další zajímavou spolupráci.

Následující přednáškové bloky byly zaměřené na péči o pacienta s bolestí, ošetřovatelskou péči v klinických oborech a vzdělávání nelékařských pracovníků. Ve workshopu jsme se věnovali základům neodkladné kardiopulmonální resuscitace s praktickým nácvikem a řešení závažných situací v souvislosti se záchranou lidského života.

Mgr. D. Vaňková

Úvodní slovo prvního bloku přednášek patřilo Mgr. Aleně Šmídové, vedoucí oddělení ošetřovatelství a dalších nelékařských zdravotnických povolání a uznávání kvalifikací MZ ČR na téma „Plánované změny a aktuality v ošetřovatelství “.

Za profesní organizaci Českou asociaci sester vystoupila Mgr. Petra Charvátová, Ph.D., která nás seznámila s aktuálním děním v profesní organizaci. Letmo se také zmínila o nedávno proběhlém dotazníkovém průzkumu provádě-ném ČAS, který se týkal šetření pracovních podmínek nelékařských zdravotnických pracovníků ve zdravotnických zařízeních na území ČR. Výsledky šetření jsou natolik alarmující, že budou podrobně publikovány nejdříve na tiskové konferenci a poté s nimi bude seznámena veřejnost na podzimní konferenci prezidia ČAS.

Po úvodních přednáškách bylo celé čtvrteční dopoledne věnováno příspěvkům z oblasti práce složek integrovaného záchranného systému ve vypjatých situacích.

Celkem po oba dny zaznělo 34 přednášek a bylo vystaveno 14 posterů. Na kongresu bylo zaregistrováno 229 platících posluchačů, 80 studentů SZŠ a VOŠ Hradec Králové a na 40 čestných hostů.

Závěrem chceme touto cestou poděkovat všem, kteří se podíleli na velice kvalitním a odborně na vysoké úrovni připraveném kongresu i všem přednášejícím a doufáme, že se i na příštích, v pořadí již jubilejních XX. královéhradeckých ošetřovatelských dnech ve dnech 11.–12. září 2014, sejdeme v hojném počtu.

Mgr. Dana Vaňková
náměstkyně pro ošetřovatelskou péči
Mgr. Ivana Dvořáčková, Ph.D.
zástupkyně NOP
Fakultní nemocnice Hradec Králové

Podzim nemusí být jen smutný a šedivý

To se povedlo dokázat paní vychovatelce Vlastě Radové, když pro své malé svěřence ve škole při Fakultní nemocnici Hradec Králové připravila tři úžasná odpoledne. Děti zasedly ke stolečkům, dostaly teplý čaj, rozsvítily svíčky a za zvuků relaxační hudby si vybraly jednu barvičku. V tónu barvy vytvářely úžasné mandaly. Nakonec si své práce navzájem zhodnotily a vystavily. Další den si žáci školy zkoušeli vytvářet podzimní dekorace z přírodnin. Poslední odpoledne bylo věnováno automatické kresbě. Již teď se děti těší, co zajímavého si zase pro ně paní vychovatelka připraví.

Lea Kašubová

Hotové mandaly

Aranžmá s přírodninou

Teplý čaj a svíčky

Soudnělékařský den

Dne 12. září se v Malém sále Kongresového centra Aldis v Hradci Králové uskutečnil XI. soudnělékařský den pro orgány činné v trestním řízení, pořádaný naším Ústavem soudního lékařství (ÚSL). Na již tradičním přednáškovém setkání aktivně vystoupili všichni lékaři ÚSL se sděleními zaměřenými na problematiku prohlídky mrtvého těla na místě nálezu, principy určování doby smrti za využití moderních přístrojových metod, nespecifické a nejednoznačné pitevní nálezy, využití RTG a dalších zobrazovacích metod v soudním lékařství a násilí proti seniorům ze strany jejich potomků. Formou fotografické prezentace byl účastníkům akce také představen nový pavilon ÚSL v areálu fakultní nemocnice.

Doc. L. Čírtková

Na akci aktivně vystoupili dva vzácní hosté – doc. PhDr. Ludmila Čírtková z Katedry společenských věd Policejní akademie v Praze, s prezentací na téma Psychologické znalecké zkoumání obětí, a MUDr. Igor Dvořáček, Ph.D., přednosta ÚSL FN v Ostravě, s odbornými kasuistickými sděleními. Závěrečným slovem pozdravil účastníky akce emeritní přednosta ÚSL v Ženevě prof. MUDr. Oldřich Fryc.

V posterové sekci byly uvedeny příspěvky na téma napadení exotickými zvířaty, na dálku asistované sebevraždy, atypického mechanismu poranění chodce a sebevraždy podomácku vyrobeným stínacím mechanismem.

Přednáškového dne se zúčastnilo přes 300 posluchačů z řad Policie České republiky Královéhradeckého kraje a okolních regionů, státních zástupců, soudců, techniků OKTE PČR a dalších.

MUDr. Miroslav Šafr

DÍVČÍ VZDĚLÁVÁNÍ V HRADCI KRÁLOVÉ (3)

Městská vyšší škola pro ženská povolání hospodářská v Hradci Králové

Městská vyšší škola pro ženská povolání hospodářská v Hradci Králové byla při svém založení v roce 1913 první svého druhu na našem území. V čem ale spočívá její jedinečnost a priorita? Je to rozhodně nejen rok jejího vzniku, ale hlavně stále se rozšiřující nabídka vzdělávacích možností pro dívky. Školy podobného typy vznikaly až po roce 1920, kdy byly reorganizovány dívčí průmyslové a kuchařsko-hospodyňské školy na odborné školy pro ženská povolání; jejich počet však nebyl nijak velký. Hradecký ústav fungoval tedy jako samostatná, nikoliv reorganizovaná, instituce, a to již od roku 1913.

Založení školy a umístění ústavu

Městská rada v Hradci Králové podala na místodržitelství v Praze žádost ke zřízení vyšší školy pro ženská povolání hospodářská. Školní rok byl zahájen 18. září 1913. Škola byla přičleněna k městskému dívčímu lyceu a jejím správcem se stal ředitel lycea Alois Vaňura. Náklad na vydržování školy měl být hrazen z vlastních příjmů a z rozpočtu města Hradce Králové. Počátkem školního roku 1923/24 byly odborné školy odděleny od dívčího reformně reálného gymnázia a byly spravovány samostatně. Ředitelem byl jmenován Emil Suchoradský, který setrval v čele ústavu až do roku 1941, kdy odešel na vlastní žádost do výslužby; jeho nástupcem se stal Alois Valenta, který vedl školu až do roku 1950.

Škola hned od svého počátku neměla vhodné umístění, podílela se s lyceem o budovu v Zieglerově ulici. K vyučování byly proto využívány i další budovy ve městě, což narušovalo výuku. Tato neutěšená situace trvala až do ledna roku 1931, kdy se celý ústav přemístil do budovy bývalé zámečnické školy. V průběhu následujících měsíců byly prostory této budovy vhodně adaptovány a nově zařízeny pro účely odborné školy. Další nákladné vnější i vnitřní úpravy celé budovy následovaly i v dalších letech, a to až do konce 30. let.

Budova odborné školy na Jiříkově třídě (pův. zámečnická škola), 30. léta 20. století

Podmínky přijetí uchazeček o studium a možnosti uplatnění studentek

Do prvního ročníku mohla nastoupit nejméně čtrnáctiletá dívka s vysvědčením z 8. třídy obecné školy či 3. třídy školy měšťanské nebo střední (dívčího lycea, gymnázia, reálky). Učební předměty odborné školy pro ženská povolání byly všeobecně vzdělávací, odborné a praktické. Vzdělání, které odborná škola poskytovala, mělo posluchačkám umožnit, aby mohly zastávat různá hospodářsko-administrativní povolání nebo aby se staly „inteligentními hospodyněmi". Absolvování školy mělo opravňovat i k zastávání míst nemocničních ošetřovatelek, živnostenských inspektorek nebo úřednic v nejrůznějších charitativních a výchovných ústavech a zařízeních.

Změny organizační struktury školy

Vyšší škola pro ženská povolání hospodářská přešla v organizační struktuře tří tříd v roce 1918 do systému školství Československé republiky. Od školního roku 1925/26 bylo ustanoveno podle rozhodnutí ministerstva školství a osvěty přeměnit školu na dvouletou ***Odbornou školu pro ženská povolání.*** K vyučovacím předmětům patřily: šití prádla a šatů, modistství, vyšívání, kreslení střihů a prádla, nauka o látkách, vaření, nauka o potravinách, počty a účtování, vychovatelství, zdravověda a péče o dítě, dějiny vzdělanosti, hospodářská cvičení a praní a žehlení.

Od založení ústavu v roce 1913 byla ke škole volně přidružena ***Odborná škola pro učednice ženských živností oděvních***. Ve školním roce 1931/32 se tato škola změnila v ***Obvodovou odbornou školu pro učednice živností oděvních***; byla povinná pro učednice dámského krejčovství, šití prádla, květinářky, modistky, kožešnice a stínidlářky. Mezi odborné předměty patřily: dekorativní kreslení, kreslení střihů a šití prádla, modistství a nauka o látkách. Absolventky se seznamovaly s možnostmi provozování vlastní živnosti.

Velké oblibě se těšily *„ženské"* ***večerní lidové kurzy***. Nejčastěji byly konány: *lidový kurz vaření*, *kurz jemného vaření*, *lidový kurz kreslení střihů a šití prádla*, *kurz paličkování krajek pro začátečnice i pokročilé*, *kurz zavařování letního ovoce* a *kurz zavařování podzimního ovoce*; příležitostně byly pořádány např. fotografické kurzy nebo kurzy praní a žehlení.

Ve školním roce 1919/20 byla zřízena ***Roční škola pro domácí hospodářství***, která měla frekventantkám zprostředkovat vědomosti a dovednosti k vedení vlastní domácnosti nebo znalosti pro službu v rodinách. Od školního roku 1921/1922 byla přeměněna na roční ***Rodinnou školu.*** Jednalo se především o výuku šití prádla a nauky o látkách, šití šatů a vaření.

Ve školním roce 1921/22 byl otevřen ***Ústav ku vzdělání učitelek domácích nauk***. Absolventky koncem druhého ročníku obdržely vysvědčení učitelské způsobilosti pro obecné školy. Po nejméně dvouleté praxi na obecné škole a po úspěšném absolvování zkoušky se mohly stát učitelkami domácích nauk také na měšťanských školách. K vyučovacím předmětům patřily: pedagogika s praktickými hospitacemi, sociální péče, ženské ruční práce, kreslení a zpěv.

Počátkem školního roku 1927/28 byla otevřena ***Roční škola pro vychovatelky***, která byla jedinou svého druhu v Československé republice. Absolventkám měla umožnit zastávat místa pěstounek, učitelek či ředitelek penzionátů a dalších pedagogických ústavů. Mezi odborné vyučovací předměty náležely: pedopsychologie, pedopatologie, sociologie, hygiena dětí, dětské ruční práce, hra na klavír a praxe v mateřské škole a sociálních ústavech.

K dalším možnostem pokračovacího studia po absolvování dvouleté odborné školy patřila od školního roku 1939/40 ***Živnostenská pracovna pro šití šatů***.

Význam školy

Závěrem lze konstatovat, že hradecká odborná škola pro ženská povolání patřila po celou dobu své existence, zejména však v době svého rozkvětu v letech 1913 až 1939, mezi nejvýznamnější dívčí odborné školy na našem území. Škola se mohla pyšnit několika prvenstvími, mj. disponovala adaptovanou budovou s nejmodernějším vybavením. Při škole fungovala roční škola pro vychovatelky, jediná na území Československé republiky. Unikátem bylo vydávání studentského časopisu *Náš svět*, který si dívky redigovaly samy. O rostoucí oblibě a významu školy svědčí také stále rostoucí počet jejích studentek. Ve školním roce 1913/14 zahajovala svoji činnost s jednou třídou a 18 žákyněmi. Ve školním roce 1928/29 navštěvovalo školu dokonce 518 studentek; v roce 1934/35 jich bylo 485. Válečná a poválečná éra byla poznamenána společenskými a politickými změnami a řada změn v organizační struktuře postupně narušovala a omezovala chod školy. Docházelo k rušení některých úspěšných oborů. I přesto ve školním roce 1948/49 studovalo ve škole 360 dívek. Počátkem školního roku 1949/50 však došlo k zániku dosavadního typu dívčích odborných škol a od 1. září 1949 vznikla vyšší sociálně zdravotní škola. Tím skončila existence velmi úspěšné vyšší odborné školy, která velkou měrou přispěla k rozvoji dívčího vzdělávání v rámci celé Československé republiky.

Unikátní snímek: Interiér školy – kuchyň, foto V. Petr; pravděpodobně z lidového kurzu vaření pro veřejnost, 40. léta 20. století

PhDr. Pavla Koritenská,
Muzeum východních Čech
v Hradci Králové

V roce 2008 vydal ***prof. PhDr. Miloslav Petrusek*** *(1936–2012), náš přední sociolog, knihu úvah a esejí k 660. výročí založení Univerzity Karlovy v Praze, nazvanou podle citátu z její Zakládací listiny* ***…ať je stůl k pohoštění prostřený****. Uvádíme několik citátů ze dvou kapitol knihy:*

Jak učit (a neučit) na vysoké škole

Opravdová vysokoškolská výuka musí být založena na jednoduchém principu: student umí číst a kantor neslouží k tomu, aby převyprávěl skripta, ale aby se studenty diskutoval.

Ve světě, v němž trpíme přemírou informací, má encyklopedické memorování stejnou hodnotu jako kliknutí na internetu (mnoho učitelů oním kopírovacím přístrojem skutečně je).

Většina medicínských oborů vyžaduje mnohem více než jen znalost faktů, jakkoliv osvojení si jenom základů anatomie je dozajista zkušebním kamenem píle a vůle medikovy. Profesor Josef Koutecký, významný dětský onkolog, obraceje se k novým adeptům medicíny říká: *Dnes může lékař provést celou řadu diagnostických a terapeutických výkonů dokonce na dálku aniž by pacienta vůbec viděl. V současné době se na diagnostice, někdy ale i na léčbě nemocného podílí více „stínových" lékařů než těch, kteří s ním hovoří …Učit fakta není tak složité. Těch se vám dostane nadbytek. Naší snahou však bude naučit vás nejen to nejlepší z medicíny, ale také z mezilidských vztahů. Učitel si musí být vědomý toho, že odborník, který se nikdy nemýlí, je velmi nebezpečný, a to pacientům, kolegům i studentům. Je nutné demonstrovat rozpaky a nemohoucnost, tedy hranice disciplíny.*

Rozmohla se téměř epidemie toho, co je možno označit jako **prázdná vizuální rétorika**. Moderní technika umožňuje prostřednictvím PowerPointu vizuální prezentace – grafů, obrázků, schémat a – slov. Pohříchu řada učitelů používá tento technický prostředek jen verbálně, totiž tak, že vizuálně představí posluchačům text, který přečte a obvykle téměř bez komentáře po něm zařadí text další atd. Vlastní smysl, technický a pedagogický potenciál technického zařízení tak zůstává stejně nevyužit jako v případě osobnosti pedagoga proměněného v „kopírovací stroj".

Tituly na Univerzitě Karlově

Na naší univerzitě se uděloval titul **bakaláře** od jejího založení, přičemž povinností bakaláře bylo přednášet „snazší předměty", předčítat studentům a poté nějaký čas vyučovat na mimopražské škole. Titul **mistra** zhruba odpovídá titulu profesora.

V období raněnovověkém („barokním") se po bakalaureátu udílelo tzv. **magisterium**, což byl titul doktorský. Disertace, tedy obhájená práce, musela být vydána tiskem.

V roce 1848 vyšel habilitační řád, podle něhož vzniká instituce „**soukromého docenta**" – docenti byli vybíráni profesorským sborem z řad uchazečů mimo univerzitu na základě habilitačního spisu a kolokvia, tedy odborné rozpravy. Právem soukromého docenta bylo bezplatně přednášet na univerzitě a jeho nadějí pak to, že bude z řady jiných soukromých docentů právě on povolán na místo profesora.

V roce 1872 byl na lékařské fakultě nahrazen dosavadní systém titulů (magistr chirurgie, porodnictví apod.) jednotným titulem **MUDr.**, k jehož získání bylo třeba absolvovat tři rigorózní zkoušky.

VÍTE, ŽE …

◆ K nejžádanějšímu exotickému zboží v Evropě na konci 16. století patřil muškátový oříšek? Lidé věřili v jeho léčebné schopnosti a neváhali za malý plod muškátovníku pravého, který rostl pouze na vzdálených Bandských ostrovech ve východní Indonézii, utrácet horentní sumy. Zájem o muškátový oříšek prudce stoupnul, když jej lékaři označili za jediný účinný lék proti moru.

◆ Slavný český cestovatel dr. Emil Holub (1847, Holice – 1902, Vídeň) se vydal na svou prvou cestu do jižní Afriky, která posléze trvala 7 let, již za tři měsíce po promoci na lékařské fakultě? V té době neuměl anglicky ani holandsky.

◆ První éterovou narkózu v Čechách podal chirurg Celestin Opitz (1810–1866) v únoru roku 1847 v nemocnici Milosrdných bratří Na Františku v Praze?

Kapitoly z historie medicíny od dávných civilizací do středověku (4)

MEDICÍNA VE STŘEDOVĚKU

Středověk je období mezi koncem starověku a antické civilizace a začátkem novověku. Nejde o jednoznačně ohraničené období, protože přechod z jednoho období do druhého nezačínal všude stejně a neprobíhal všude stejně rychle. Zpravidla se za počátek středověku pokládá pád Západořímské říše v roce 476 a za konec objevení Ameriky Kryštofem Kolumbem v roce 1492.

Historici lékařství rozlišují vývoj středověkého lékařství na západě a na východě. Na západě ovlivňovalo rozvoj medicíny křesťanství, a to spíše negativně. Proti antické snaze hledat reálné příčiny nemocí, byla nemoc pokládána za boží zásah za provinění nemocného a cesta k uzdravení měla vést přes pokání, modlitbu a boží milost. Kristus byl pokládán za hlavního léčitele - „Christus medicus salvator“, opírající se o údaje o zázračném uzdravení nemocných Ježíšem uváděná v Novém zákoně. Nemocní se rovněž ucházeli o přímluvu svatých. Patrony medicíny byli sv. Kosmas a Damián, bratři pocházející z Kilikie (Malá Asie, dnes součást Turecka), nar. kolem r. 480, kteří zadar-

Obr. 1. Kosmas a Damián transplantují nohu mouřenína (Fernando del Rincón, 16. stol.)

mo ošetřovali nemocné a podle legendy amputovali nohu spícímu nemocnému a nahradili ji nohou mouřenína (obr. 1). Oba bratři se v Evropě stali velmi populárními. V Karolinu jim byla zasvěcena kaple jako patronům medicíny. Jejich obraz je v čele malé auly Karolina (obr. 2) a ve Škrétově sále je jejich vyobrazení spolu se sv. Václavem jako patronem univerzity; jejich vyobrazení bylo též na pečeti lékařské fakulty. Na Karlově

Obr. 2. Svatí Kosmas a Damián od neznámého mistra – v malé aule Karolina UK

mostě je pak barokní sousoší sv. Spasitele s oběma bratřími oděnými v roucha, která při slavnostních příležitostech nosili profesoři univerzity; zadavatelem sousoší byla univerzita.

Historici přijímají pro západní medicínu členění na klášterní medicínu od 6. století do 12. století a na scholastickou medicínu po tomto období. Zakladatelem a hlavním nositelem klášterní medicíny byl řád Benediktinů, založený počátkem 6. století. Benediktinská řehole udávala hlavní pravidla pro život v klášteře a zároveň kladla příslušníkům řádu za povinnost na základě přikázání křesťanské lásky a milosrdenství pečovat o přestárlé a nemocné spolubratry a o nemocné v okolí kláštera. Hlavní péče spočívala v péči o životosprávu a v koupelích používaných již ve starověkém Římě (obr. 3). U klášterů byly zahrádky, ve kterých byly pěstovány léčivé byliny, a v klášterních knihovnách byly herbáře s popisem léčivého účinku bylin. Lékařskou péči v širším slova smyslu mniši nevykonávali.

Charakteristickým znakem scholas-

Obr. 3. Caracallovy lázně v Římě postavené roku 216

tického období byl vznik lékařských škol (od schola – škola), ve kterých pracovali lékaři laici. Značného věhlasu dosáhla lékařská škola vzniklá kolem roku 1130 v italském Salernu, další významnou školou byla lékařská škola ve španělském Toledu, která vznikla o něco později. V Salernu mohly studovat i ženy, zatímco v ostatní Evropě mohly pracovat pouze jako porodní báby. Salernští lékaři vypalovali hemeroidy, odstraňovali nosní polypy, prováděli operace očního zákalu, výkon známý již v antice, a jako první popsali sešití hráze po jejím úplném protržení. V době rozkvětu salernské školy vyšla sbírka básní „Salernská pravidla zdraví“ (Regimen Sanitatis Salernitanum), obsahující dietetické rady a předpisy. Český překlad vydal v roce 1587 Daniel Adam z Veleslavína. V Toledu vynikl překladatelskou činností Gerhard z Cremony, který kromě 80 jiných děl přeložil Abulcasisovo encyklopedické dílo Al Tarif (Abulcasis – polatinštěná první část jména Abul Quasim). Abulcasis, nazývaný otcem moderní chirurgie, ovlivnil svým dílem rozvoj chirurgie až do konce středověku. Navrhl a používal rozsáhlé chirurgické instrumentarium čítající na 200 nástrojů, včetně forcepsu k vybavení mrtvého plodu z dělohy. Jako první popsal dědičný krvácivý stav známý dnes jako hemofilie. Ze staré lékařské školy v Montpellier vznikla v roce 1220 univerzita.

První univerzita vznikla v Bologni v roce 1088, následovaly univerzity v Paříži 1150 a v Oxfordu 1167. Karlova (Pražská) univerzita byla v roce 1348 osmnáctou v pořadí a první ve střední Evropě a severně od Alp. Na rozdíl od jiných univerzit, včetně Bologně a Paříže, měla hned od počátku čtyři fakulty, včetně fakulty lékařské. Do té doby byly univerzity v Itálii, Francii, Anglii, Španělsku a jedna v Portugalsku. Univerzity ve svých počátcích přejímaly poznatky uvedené v překladech z antické medicíny a z arabštiny lékařskými školami v Salernu a Toledu.

První pitvy za účelem výukovým byly prováděny v Bologni od roku 1302, první pitvy v Praze Janem Jesseniem v r. 1600 a 1605.

Do období středověku spadají i epidemie lepry a moru, které by však vyžadovaly samostatné zpracování.

Prof. MUDr. Ladislav Chrobák, CSc.

Konzervování předmětů z hrobu pravěkého šamana za použití moderní radiodiagnostické techniky

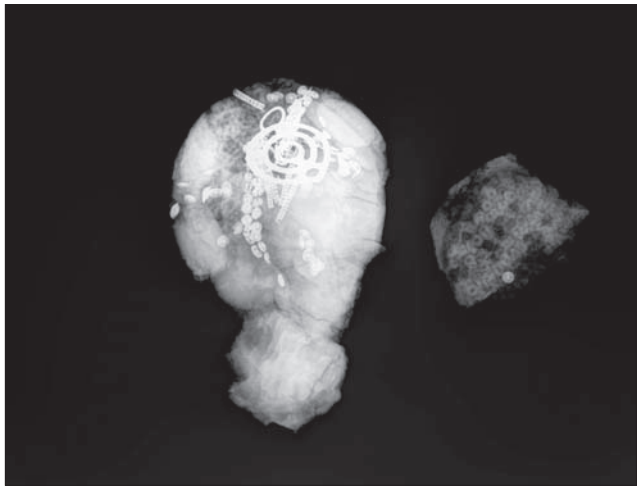

RTG snímek, na kterém jsou vidět všechny předměty depotu

CT snímek zobrazující pouze kovové části

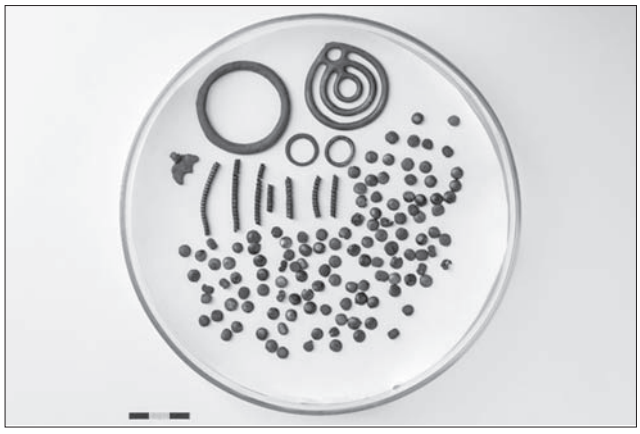

Bronzové předměty po konzervaci (snímky z archivu MVČ)

Nálezové okolnosti

Dne 11. srpna 2012 odkryl Jan Skala, amatérský spolupracovník Muzea východních Čech v Hradci Králové, při detektorové prospekci část žárového hrobu, z něhož vyzvedl bronzový kroužek, sedm knoflíků, bronzovou spirálku a několik malých keramických střepů. Poté o nálezu informoval příslušné archeologické pracoviště hradeckého muzea. Po dohodě s vlastníkem polností byl po třech dnech na místě nálezu proveden záchranný archeologický výzkum. Podařilo se odkrýt torzo orbou silně narušené keramické nádoby. Proto byl žárový hrob ponechán v bloku hlíny, ve kterém byl vyzvednut. Po převezení hrobu do laboratoří muzea bylo rozhodnuto, že před započetím restaurování bude proveden důkladný nedestruktivní průzkum.

Spolupráce s Radiologickou klinikou

Na rentgenových snímcích (MVDr. V. Kolín, Veterinární klinika v Gajerových kasárnách) jsou vidět drobné kovové pukličky, spirálky, kroužky, větší předmět kruhového tvaru a velké množství drobných korálků zřejmě z organického materiálu. Již po prvním prozkoumání snímků bylo zřejmé, že se jedná o unikátní nález. Před provedením konzervátorského zásahu bylo nutné zjistit přesnou polohu všech předmětů uložených v bloku hlíny, aby nedošlo při jejich vyjímání k poškození. O spolupráci jsme požádali Radiologickou kliniku FN HK (MUDr. P. Ryška, Ph.D). Za účasti štábu České televize byl blok hlíny podroben vyšetření počítačovou tomografií (CT). Byl tak získán trojrozměrný obraz výplně nádoby, která obsahovala náhrdelník či opasek s bronzovým závěskem tvořený dvěma šňůrami bronzových pukliček, spirálkami, kroužky a velkým množstvím mušlových a jantarových korálků.

Obsah nálezu

Blok hlíny obsahoval torza dvou nádob, 63 kusů jantarových korálků, 671 kusů celých mušlových korálků, 7 kusů bronzových spirálek, 121 kusů bronzových pukliček, 3 bronzové kroužky, bronzový závěsek tvořený třemi soustřednými kruhy a zbytky organických nití.

Konzervace nálezu v muzeu

Následně proběhla odborná konzervace a čištění jednotlivých kusů nálezu podle materiálu (bronzové části, korálky z mušlí a jantaru a zbytky nití). Celý obsah depotu hrobu bude uložen společně na jednom místě, bez přístupu světla, ve stabilním klimatu, (relativní vlhkost vzduchu 40–60%, stálá teplota mezi 15–20°C, zamezení přístupu polutantů).

Marcela Raková,
restaurátorka,
Oddělení prezentace a ochrany sbírek
Muzea východních Čech v Hradci Králové

Západ USA očima amatérského cestovatele

Letošní srpen zůstane v naší rodině dlouho nezapomenut, neboť se nám po několika letech plánování podařilo uskutečnit okružní cestu po několika severoamerických parcích. Během téměř 4 týdnů jsme navštívili 6 států Unie, ujeli celkem více než 5800 km, spali na 14 různých místech a prohlédli si 12 parků. Ač nemohu tvrdit, že by pro mne USA byly něčím úplně novým, až během takové cestovní dovolené si člověk uvědomí, jak hodně se mohou lišit zkušenosti návštěvníka velkoměst, kde se zpravidla věnuje odbornému programu konference či kongresu, od zážitků prázdninového cestovatele. Asi nejvýstižnějšími adjektivy pro krátký popis toho, co bylo možné vidět, jsou „ohromný“ a „pestrý“. S každými 50 kilometry se krajina mění, někdy trochu, tak jak jsme zvyklí u nás, když jedeme z polabských nížin do Podkrkonoší a pak až do hor, někdy je ale změna skoková a o to více uchvacující. Vzdálenosti jsou jen obtížně představitelné, nejdelší časový úsek cesty, kdy se jelo stále rovně a kdy jsem ani nepootočil volantem, trval 40 minut. Bylo by obtížné popisovat jednotlivá místa, dojmy či zážitky. Patologové mají radši obrázky, a proto je můj příspěvek převážně fotografický. Není to úkol snadný; čas na přebrání téměř 7000 záběrů bude až někdy během dlouhých zimních večerů. Přesto vybírám několik snímků z lokací, které snad alespoň trochu atmosféru amerického západu přiblíží.

Naše cesta začínala i končila v San Franciscu, městu na severoamerické poměry velmi výjimečném – kulturou, architekturou i celkovou atmosférou. Právě zde vzniklo v 60. letech hnutí květinových dětí, s jehož pozůstatky se lze na mnoha místech města setkat dodnes. Na snímku je zachyceno počasí pro San Francisco značně netypické – i v létě zde často bývá mlha a zima.

Kalifornské pobřeží mezi San Franciscem a Los Angeles má velmi spektakulární ráz, s mnoha útesy a kamenitými zátokami, kde žijí velcí mořští savci, jako jsou lvouni, rypouši a lachtani. Podél pobřeží vede velmi klikatá Highway 1, po které jezdí takřka výhradně turisté. Je to místo, kde platí, že „...i cesta může být cíl...“.

Dalším cestovatelským pojmem je Route 66. Tato dopravní tepna, která v období mezi válkami spojila východ (Chicago) se západem (Los Angeles), již dnes prakticky neexistuje. Její zbytky jsou však stále na několika místech zachovány. Zčásti vypadá podle očekávání vyvolaných různými roadmovies, zčásti je to velmi klikatá a velice rozbitá okreska, kde člověk jen těžko uvěří, že jede po kdysi nejdůležitější spojnici východu se západem, po které jezdily tisíce osobních i nákladních automobilů.

V některých chvílích jako by platilo, že když začne být krajina fádní, musí to vynahradit alespoň dramatické počasí. Tento snímek je z podvečera, kdy jsme se blížili z jihu ke Grand Canyonu. Do poslední chvíle nebylo jasné, zda ve chvíli, kdy do cíle dorazíme, bude pršet, bouřit či svítit slunce. Nakonec přišlo od každého trochu...

Kdo projíždí Arizonou, Coloradem, Utahem i Nevadou, nemůže se prakticky ani na chvíli vyhnout řece Colorado. Ta kromě nejslavnějšího Grand Canyonu vytvarovala v krajině celou řadu dalších spektakulárních formací. Na obrázku je Horseshoe Bend, kde řeka vytváří mohutnou zatáčku a získává tak tvar písmene omega. Zajímavý je rozdílný přístup k bezpečnosti oproti Evropě. Zatímco zde by byl okraj cca 300 m vysokého kolmého srázu nepochybně oplocen, americký způsob „každý je zodpovědný sám za sebe“ je diametrálně odlišný a je tak možné skutečně stát, sedět či alespoň vleže nakouknout přes samý okraj propasti bez jakéhokoli jištění.

Jen pár kilometrů od Horseshoe Bend je jiný přírodní unikát - Antelope Canyon. Jedná se v podstatě o velmi úzkou a hlubokou soutěsku (slot canyon) modelovanou v pískovcovém masivu prudce tekoucí vodou, která zde protéká za přívalových dešťů. Díky zakřivení soutěsky, kdy není vidět přímo nebe, a díky barvě kamene tak vzniká zcela jedinečný zážitek hry světel a barev.

Na hranicích mezi Nevadou a Kalifornií leží národní park Death Valley. Toto pojmenování se může zdát trochu nespravedlivé – během kalifornské zlaté horečky, kdy údolí získalo své jméno, je zdokumentováno jen jediné úmrtí způsobené podmínkami, které zde panují. Jsou to ale právě vražedné životní podmínky – minimum vodních srážek, extrémní teploty (v roce 1996 po 40 dnů přesahovaly nejvyšší teploty 49 °C) a ohromné vzdálenosti, které propůjčily tomuto údolí jméno. Přitom po mnoho desetiletí v těchto podmínkách probíhala těžba boraxu ve zdejších dolech. Množství nejrůznějších sloučenin způsobuje velmi pestré zbarvení zdejších hornin a je tak zodpovědné za „fotogenický“ vzhled celého údolí.

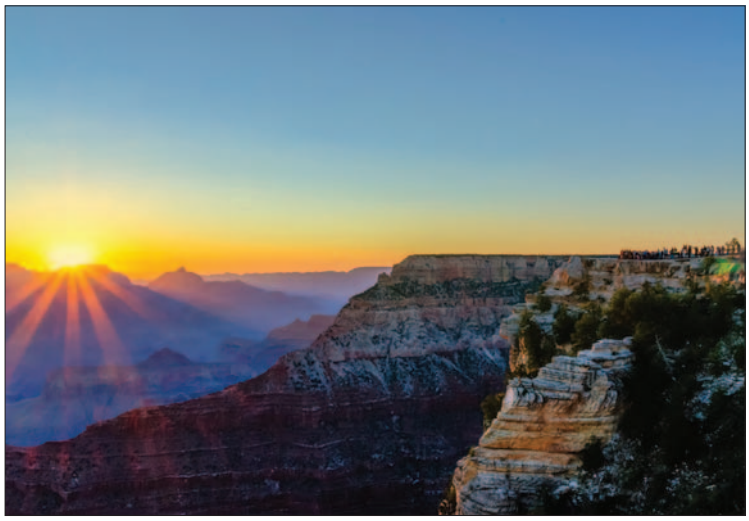

Vyfotit východ či západ slunce nad Grand Canyonem je jakousi povinností každého fotografického nadšence; podle toho začátky a konce každého dne na tomto místě vypadají. Pokud si představíme dav lidí tísnící se ve frontě na lyžařský vlek, nebude představa daleko od reality. Vzhledem k jeho délce (téměř 450 km) a šířce (30 km) je to poněkud překvapivé, ale nejfotogeničtějších míst není tolik. Každý se tak snaží získat místo s nejlepším výhledem a všichni se bojí, že první či poslední sluneční paprsky propásnou.

Bryce Canyon je jedním z menších národních parků (14 500 ha). Jde v podstatě o plochou kotlinu, která je vyplněna skalními věžemi, cimbuřími, stěnami a hrady z velmi barevného a měkkého pískovce. V důsledku trvalé vodní a větrné eroze vznikly velmi působivé skalní útvary, mezi kterými lze podnikat kratší či delší výlety.

Jednou z věcí, která běžného Evropana v pustině amerického západu zaskočí, je noční obloha. Na místech, která netrpí znečištěním světelným smogem je vidět nepopsatelné množství hvězd, Mléčná dráha září jako barevný pás křižující celou oblohu a když je člověk na takovém místě ve správnou dobu (což se nám shodou okolností poštěstilo), může pozorovat desítky Perseid křižujících nebe všemi směry tak rychle, že nestačí vymýšlet přání, která by se měla splnit. Pocity, které se dostaví jsou jen těžko sdělitelné - člověk si uvědomí, jak zanedbatelná naše existence ve srovnání s celým vesmírem ve skutečnosti je.

Na závěr jsem si nechal snímek skalního oblouku Mesa Arch v národním parku Canyonlands. Tento unikátní útvar je na samém kraji ohromného údolí s plochým dnem, které tak trochu evokuje atmosféru severočeských povrchových dolů. Jediným rozdílem je fakt, že Canyonlands mají rozlohu přes 3 000 km² a vznikly bez přispění lidské ruky. Pořídit snímek Mesa Arch při východu slunce znamenalo vstávání před čtvrtou hodinou ranní, cestu 70 km autem a potom poklusem (slunce bylo rychlejší, než to zpočátku vypadalo) další asi kilometr po kamenech.

I tak někdy vypadá zdánlivě odpočinková dovolená amatérského cestovatele.

Aleš Ryška
Fingerlandův ústav patologie

VÍTE, ŽE ...

- Spojené státy americké vznikly v roce 1776, kdy 13 států přijalo Deklaraci nezávislosti.
- Občanská válka (sever proti jihu) probíhala v letech 1861–65.
- V současnosti jsou USA tvořeny 50 federálními státy; nejrozsáhlejší je Aljaška, nejlidnatější Kalifornie.
- USA mají více než 9,5 mil. km² (4. největší stát na světě) a asi 312 mil. obyvatel.

galerie na hradě

Ohlédnutí za Bořivojem Borovským

Galerie Na Hradě připravila na začátku letošního podzimu zajímavou výstavu věnovanou malířské tvorbě Bořivoje Borovského. Výstava nazvaná Ohlédnutí se konala u příležitosti autorových nedožitých 80. narozenin. Byla zde prezentována plátna ze šedesátých let, která jsou unikátní hned ze dvou důvodů. Jednak je to období, ve kterém si Bořivoj Borovský vytvářel a nalézal svůj osobitý styl, především ale autorovo dílo z této dekády nebylo nikdy souborně prezentováno.

Etuda II (email a olej)

Bořivoj Borovský se narodil v roce 1933 v Poličce, vystudoval Vysokou školu pedagogickou v Praze, kde v roli pedagogů potkal např. Cyrila Boudu a Karla Lidického. V roce 1962 začal působit na katedře výtvarné výchovy Pedagogické fakulty v Hradci Králové, kde s malou přestávkou vyučoval až do roku 1999. V roce 1990 se stal docentem v oboru malba. V roce 1966 byly zveřejněny Borovského práce v katalogu II. bienále užité grafiky v Brně, poté následovala pozvání k účasti na řadě výstav v zahraničí. Doma se přitom jeho první a na dlouho jedinou větší výstavou stala prezentace grafiky v Krajské galerii v Hradci Králové. Situace se změnila až po roce 1989. V roce 2000 získal Bořivoj Borovský cenu Unie výtvarných umělců ČR na II. mezinárodním bienále kresby v Plzni, v dalším ročníku udělila odborná porota jeho cyklu kreseb tužkou ocenění nejvyšší kvality. Autorova umělecká a životní pouť se uzavřela 21. července 2012.

Prvními pracemi Bořivoje Borovského byly realistické krajiny, konkrétně zákoutí rodné Vysočiny. V šedesátých letech se však jeho obrazy staly autonomními výtvarnými celky, které vznikaly bez kontaktu s viděnou realitou, a kde barva ovládla malířský prostor. „Bořivoj Borovský dokázal odhalit tvar barvy a prohledět se až ke skutečnosti formy," řekla ve svém úvodním slovu kurátorka výstavy Martina Vítková. Proces abstrakce dováděl k dokonalosti desítky let a výstava v Galerii Na Hradě prezentovala počátky tohoto procesu. Základním tématem šedesátých let byla struktura, záznamy přírodních dějů, proměna dočasných věcí a jevů ve stavy trvalé. Autor tady pracoval s černou, bílou, modrou a zlatou barvou, kombinoval olej s emailem. Tvar chápal jako vjem, vizi či trvání a také jako neopakovatelný zážitek. Borovského obrazy se staly svébytnou krajinou svého autora, krajinné prvky jsou v nich abstrahovány na několik základních tvarů až pratvarů. V takovém prostoru není podle slov autora důležité, co je namalováno, ale jak výsledné dílo působí na naši náladu, co v nás vyvolává. Svým obrazům Bořivoj Borovský také postupně přestal dávat názvy, aby se vyvaroval asociací a interpretací. Umění by se podle něho nemělo vykládat, protože slova nás odvádějí do světa povrchnosti a nepronikneme k jádru.

Iveta Juranová

Symfonie (kombinovaná technika)

Po pás potopa – grafiky Petra Palmy

Petr Palma se hrdě hlásí k autorům tvořícím klasickými grafickými technikami, jakými jsou linoryt či dřevoryt. Jeho výstava nazvaná Po pás potopa se konala na lékařské fakultě na přelomu září a října.

Instruktáž před odletem do krizové oblasti

Petr Palma se narodil v roce 1957 v Českých Budějovicích v kantorské rodině. Chtěl se stát litografem, ale místo toho se vyučil ručním sazečem. V letech 1976–1979 absolvoval na Střední průmyslové škole grafické v Praze obor grafická úprava tiskovin a pracoval jako výtvarník v Jihočeských tiskárnách. Později v reklamní agentuře byl nucen seznámit se s tajemstvím kybernetického světa; sám tuto zkušenost komentoval konstatováním, že v prostoru řízeném kombinací nul a jedniček se zařadil mezi nuly. Potom se, z důvodů údajné neodbytné potřeby zachovat si zbytek zdravého rozumu a manuální dovednosti, vrátil ke klasickým grafickým technikám. Vůně tiskařské barvy Petru Palmovi připomíná učňovská léta v sazárně a s úsměvem přiznává, že na něj působí jako droga. V posledních několika letech své grafiky pravidelně vystavuje, v roce 2012 dokonce jeho výstava nazvaná Hlava nehlava putovala po městech České inspirace – sdružení osmi nejkrásnějších měst u nás. Expozice tedy navštívila Jindřichův Hradec, Telč, Litomyšl, Hradec Králové, Cheb, Poličku, Kutnou Horu a Třeboň.

Autodestructor

Petr Palma na výstavě prezentoval jednobarevné tisky, které mohou působit trochu strohým až smutným dojmem. Nicméně kromě řemeslné dovednosti do svých prací vkládá také nezaměnitelný smysl pro humor a sarkasmus, k tomu dávku fantazie a symbolů. Je tedy na každém návštěvníkovi, aby v jeho tvorbě hledal a nacházel.

Iveta Juranová

HISTORIE MEDICÍNY VE FILATELII

Z archivu M. Vostatka

(19)

JAN EVANGELISTA PURKYNĚ (1787–1869)

Purkyně je v medicíně světově nejznámějším českým jménem. Každý lékař jistě slyšel alespoň o Purkyňových vláknech převodního systému srdce či o Purkyňových buňkách v mozečku.

Uveďme alespoň heslovitě životní dráhu JEP: Libochovice (1787–1798) – Mikulov (Piaristické gymnázium, 1798–1804) – Litomyšl (Piaristický řád, 1806–1807) – Praha (studium medicíny 1812–1818; asistent na anatomickém ústavu lékařské fakulty 1818–1823) – Vratislav (tehdy pruské Breslau, 1823–1850; profesor fyziologie na lékařské fakultě, zakladatel prvého fyziologického ústavu na světě 1839, nejplodnější vědecká léta) – Praha (profesor fyziologie, organizační a vlastenecká činnost, 1850–1869).

Připomeňme si nejdůležitější výsledky Purkyňovy badatelské práce: kromě objevy již uvedených vláken v srdci (1839) a buněk v mozečku (1837) jsou to objevy ve fyziologii zraku (Purkyňovy obrázky, Purkyňův fenomén při vidění za šera), daktyloskopii – otisky prstů jako metoda identifikace (1823), mikroskopické technice a histologii, embryologii, farmakologii a řadě dalších oborů. Purkyně je jedním ze zakladatelů buněčné teorie a autorem pojmu protoplasma. Nesmíme také opomenout, že je zakladatelem České lékařské společnosti, která dnes nese jeho jméno a také Časopisu lékařů českých.

Purkyně je pohřben na vyšehradském hřbitově.

Československá pošta vydala v roce 1937 ke 150. výročí narození JEP známku 50 hal. podle plastiky Otakara Španiela (rodák z Jaroměře) a v roce 1987 ke 200. výročí narození známku 7 Kčs.

CO TAKÉ ZAZNĚLO V SENÁTU ...

A nejvíc se mi na mně líbí, že jsem takový chytrý a přitom skromný

Prezident ČR Miloš Zeman (SPOZ – čestný předseda) se rozhodl v Senátu osobně představit soudce, které navrhl do funkcí ústavních soudců, mimo jiné slovy: Úvodem bych chtěl velice poděkovat Senátu za to, že schválil první čtyři soudce, protože – jak dobře víte – Ústavní soud byl téměř před kolapsem… **Závěrem svého vystoupení bych vás chtěl ujistit, že vynaložím veškerou svoji nepopiratelnou výmluvnost, jakož i oslnivé osobní kouzlo, které je mně vlastní (oživení v sále)** k tomu, abych v případě, když Pavla Rychetského schválíte, ho přesvědčil, aby vykonával svoji funkci patřičných deset let. Děkuji vám za pozornost. (Potlesk).

Kresba Miroslav Kemel

Zástupce Boha na Zemi

Ministr financí ČR Miroslav Kalousek (TOP 09) se chystal v Senátu předložit ke schválení Směrnici Rady Evropy. Vážené paní senátorky, vážení páni senátoři. Dříve, než uvedu příslušnou směrnici, dovolte, abych vás informoval o tom, že kromě svých bodů předložím také další body – pana ministra zahraničních věcí, pana ministra průmyslu a obchodu a pana ministra dopravy. **Oni mi za to slíbili, že mě každý z nich pozve na večeři.** Když jsem se připravoval na toto jednání, tak jsem si ale uvědomil, že podle moderního výkladu trestního práva jsem se nepochybně dopustil korupčního jednání s cílem zajistit si osobní prospěch, na který nepochybně nemám nárok. Protože jsem sliboval věrnost ústavě a zákonům České republiky, **jsem na sebe povinen podat trestní oznámení, a prosím vás, abyste se za mě přimluvili u Hospodina i u jeho zástupce na Zemi dr. Ivo Ištvána.** (Oživení v sále).

Může ministr kdykoli?

Ministr spravedlnosti Pavel Blažek (ODS) v Senátu předkládal kontroverzní novelu Zákona o Nejvyšším kontrolním úřadu, která byla v Poslanecké sněmovně schválena s mnoha chybami. Ve svém vystoupení senátory překvapil slovy: Já na vás mám jednu kolegiální prosbu, abyste můj návrh zamítli. On to zatím nikdo neřekl, ale podle mne to je jediná cesta, jak s návrhem naložit. Jako nový ministr to však řekl v nevhodnou dobu. **Předsedající místopředseda Senátu Přemysl Sobotka (ODS) mu podal pomocnou ruku slovy: Pan ministr, ten může kdykoliv (smích). Vystoupit. Oslovený odpověděl: To je krásně dvojsmyslné, kolegovi to při nejbližší vhodné příležitosti připomenu.**

Na schůzích Senátu PČR většinou vyslechl a ze stenografických záznamů zpracoval Karel Barták

Tři Parkinsonovy zákony

- Práce přibývá úměrně s tím, kolik času se na ni může vynaložit.
- Výdaje narůstají úměrně s příjmem.
- Narůstání přináší složitost a složitost přináší rozklad.

Z HISTORIE ČESKÝCH ŠPITÁLŮ

Panský špitál v Telči

1

Malebné městečko Telč (středověký Teleč; telec je archaický název pro mladého býčka) bylo podle tradice založeno r. 1099 knížetem Ottou Olomouckým na paměť vítězství nad Břetislavem. Byl zde vystavěn kostel a založena osada v místech dnes zvaných Staré Město. R. 1339 získal osadu rod pánů z Hradce (Vítkovci – erbu zlaté růže v modrém poli), který se zde usadil a zasloužil o rozkvět města. Po r. 1354 dal panující Menhart stavět hrad, vodní opevnění a kamenné domy kolem tržiště. Požáry, morové rány a husitské války město nesmírně poničily, až v polovině 16. stol. nastalo příznivé období rozvoje. Osvícený a bohatý Zachariáš z Hradce, manžel Kateřiny z Valdštejna, přizval italské architekty, mistry a řemeslníky k nákladné přestavbě hradu na zámek a měšťanských domů na reprezentativní stavby se štíty a podloubími, zřídil špitál, městský vodovod a založil rybníky. Špitálu, původně postavenému ve vnitřním městě, bránil v rozvoji nedostatek místa, byl proto r. 1579 přenesen do Starého Města, kde byl vystavěn celý areál

2

3

s infekčním oddělením, kaplí a lékárnou, čímž byl celý objekt uzavřen (foto 1). Komplex budov těsně přiléhá ke kostelu Matky Boží se hřbitovem (foto 2).

Špitál dodnes slouží účelu, pro který byl původně zřízen – je v něm umístěn domov důchodců, kde senioři nacházejí klidné a příjemné prostředí v zahradě atria k zaslouženému odpočinku (foto 3).

Historické jádro Telče bylo pro svou mimořádnou zachovalost zapsáno r. 1992 do Seznamu světového kulturního dědictví UNESCO.

Jan Smit

ZEMĚ LIDÍ OBJEKTIVEM JANA SMITA

PALERMSKÁ CATTEDRALE

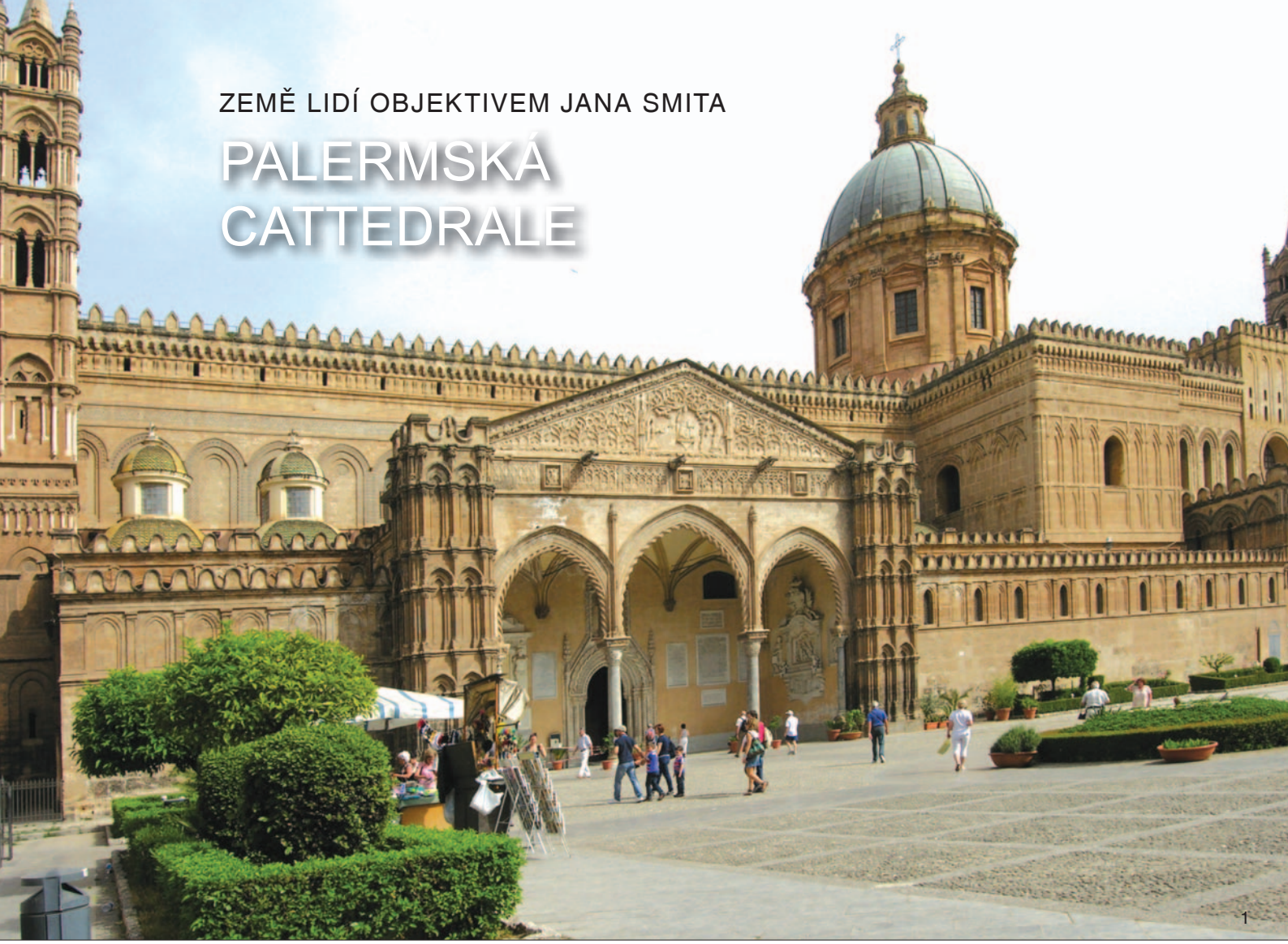

1

V samém středu Palerma, poblíž normanského Královského paláce, stojí impozantní Cattedrale, zasvěcená P. Marii. Byla postavena na místě byzantského kostela a od 9. stol. arabské mešity. Základní kámen položil r. 1185 anglonormanský biskup Walter Ophamil, který touto ohromující stavbou chtěl zastínit právě dokončený chrám v Monreale. Původní normanská architektura zůstala zachována pouze v apsidách a chóru, chrám procházel po několik staletí přestavbami, takže jeho architekturu tvoří směs slohů (foto 1).

Návštěvníka zaujme goticko-katalánský portikus z 15. stol., na kterém jsou umístěny atributy čtyř evangelistů (lev, anděl, býk a sokol), ve štítě pak reliéf žehnajícího papeže s normanskými erby po stranách a nádherný portál zdobený islámskými prvky a mohutnými dřevěnými dveřmi s vyřezávanými biblickými výjevy. Nad ním je krásná mozaika P. Marie s dítětem z 15. stol. – ochránkyně města. Neoklasicistní Duomo byl v 18. stol. doplněn mohutnou kopulí a interiér vyzdoben sochami a zmodernizován. V první kapli jsou umístěny červené porfyrové sarkofágy sicilských králů a královen – Jindřicha IV., Konstancie Aragonské, Konstancie d´Altaville, Rogera II, Guglielma Duca di Atene a v popředí, obložený čerstvými květinami sarkofág Friedricha II., který nesou čtyři lvi. (foto 2 + pozn.)

Z postranní lodi jsme sestoupili do pohřební krypty původního byzantského kostela. V ponurém sklepení jsou uloženy kamenné sarkofágy dřívějších biskupů a urozených osobností, některé z bílého mramoru a bohatě zdobené reliéfy.

Poblíž krypty, v katedrálním trezoru, je vystavena nádherná císařská zlatá koruna, vyzdobená drahými kameny, perlami a glazurou, společně s královskými insigniemi, šperky a prsteny.

Plni dojmů opouštíme město normanských králů, prostoupeni duchem středověku a událostí, které se významně dotkly i naší země. Obdivujeme moc, bojovnost, slávu i ušlechtilost a tvůrčí duch Normanů a Štaufů. Zanechali po sobě dílo, které je skutečným jasným paprskem jejich království (foto 3).

Pozn.: Friedrich II. Roger Hohenstauf (nar. 1194, zemřel 1250) – nejmocnější a nejvýznamnější panovník Sicílie, vnuk Friedricha I. Barbarossy, dědičný král obou Sicílií, král římský, německý a titl. král jeruzalémský. Po smrti svého otce Jindřicha VI. (syna Barbarossy, zemř. 1197) vyrůstal pod poručnictvím papeže Inocence III. na normanském dvoře mezi nejvyšší učenou společností (foto 4). Stýkaly se zde kultury latinské, řecké, arabské i židovské. Hodně četl, psal (traktát „O lovu se sokolem“ a ornitologii vůbec) a pro svou vzdělanost byl nazýván „Divem světa“ (Stupor mundi). Prozíravý otec jej v útlém věku nechal korunovat římským králem a jako čtrnáctiletý byl za vydatné vojenské pomoci Přemysla Otakara I. zvolen německým králem. Roku 1212 opustil Sicílii, připlul do Říma, kde byl přijat s poctami a od papeže obdržel potvrzení své volby jako „nově volený král římský“. Po strastiplné cestě přes Alpy do Švýcar „holobrádek z Apulie“ (jak byl posměšně nazýván svými nepřáteli) vydal v Basileji v září 1212 zlatou bulu sicilskou, týkající se Přemysla Otakara I., jeho bratra Vladislava a země české. Uznal zásluhy Čechů o své povýšení a odměnil se potvrzením a rozšířením výsad od říše římské. Pojistil Otakarovi a nástupcům důstojenství královské na věčné časy, zbavil poplatků, udělil právo připojit k zemi všechna odcizená území, osvobodil od účasti na sjezdech v Bamberku, Norimberku a ponechal mu na vůli zúčastnit se korunování císařů v Římě. Téhož roku se oba králové sešli ve Frankfurtu n. M., kde uzavřeli smlouvu o přátelství, které zůstal Otakar věren do smrti. Odtud doprovodil mladého Friedricha (18 let) k pomazání a na říšský sněm do Řezna. Tím bylo odvráceno nebezpečí, upevněna jed-

2

nota i moc českého království. Papež Honorius III. jej r.1220 slavně a demonstrativně korunoval císařem, aby byla světová panovníkova moc posílena v boji proti kacířství. Friedrich byl znám jako vysoce vzdělaný znalec křesťanství, judaismu, ale i islámu.

4

Jako skvělý diplomat pravidelně korespondoval s islámskými panovníky a mírovými dohodami získal více, než křížové výpravy ohněm a mečem. Jednání vedla ke znovuzískání Jeruzaléma, kde byl sultánem korunován za krále. Podporoval vědu a umění, založil v Neapoli první státní univerzitu, která nebyla podřízena církvi. Byl dobrým organizátorem své říše, znalcem života, nadšeným lovcem i schopným válečníkem. Tolerance k jiným náboženstvím provokovala jeho okolí, byl považován za kacíře, čarodějníka a opakovaně exkomunikován. V paláci měl i harém, církev jej považovala za Antikrista, vyčítala mu krutost a despotismus (prý nechal otrávit svou choť a prováděl na lidech drastické pokusy). Byl přesvědčen, že je univerzálním vládcem celého křesťanského světa, považoval se být na zemi tím, čím je Bůh na nebesích (stejně jako církev). Snažil se obnovit původní říši římskou; jeho moc byla veliká a po jeho smrti se obecně věřilo, že zůstal naživu a zdržuje se v nitru Etny, odkud vládne světu dál.

Jan Smit

3

Naši pregraduální i postgraduální studenti na letošní prázdninové stáži na Mayo Clinic v Rochesteru – u sousoší bratří Mayo